

OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

w świetle prawa polskiego
i międzynarodowego



opr. dr Mariusz Opaliński

WROCLAW – NOWA RUDA2011

SPIS TREŚCI

WSTĘP	- 4 -
1. PRAWA AUTORSKIE	- 5 -
Wprowadzenie.....	- 5 -
1.1. Przedmiot prawa autorskiego	- 6 -
1.2. Autorskie prawa osobiste	- 8 -
1.3. Autorskie prawa majątkowe.....	- 9 -
1.4. Konsekwencje naruszenia praw autorskich.....	- 10 -
2. PRAWA POKREWNE	- 12 -
Wprowadzenie.....	- 12 -
2.1. Rodzaje praw pokrewnych	- 12 -
2.2. Prawa do artystycznych wykonań	- 13 -
2.3. Prawa do fonogramów i wideogramów	- 13 -
2.4. Prawa do nadań programów	- 13 -
2.5. Prawa do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych	- 14 -
3. PRAWO WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ	- 15 -
Wprowadzenie.....	- 15 -
3.1. Formy ochrony przedmiotów własności przemysłowej.....	- 17 -
3.2. Patenty oraz dodatkowe prawa ochronne na wynalazki.....	- 17 -
3.2. Wynalazek.....	- 23 -
3.3. Wzór użytkowy	- 24 -
3.4. Wzór przemysłowy	- 24 -
3.5. Znak towarowy.....	- 24 -
3.6. Oznaczenia geograficzne.....	- 25 -
3.7. Topografia układu scalonego	- 26 -
4. OCHRONA BAZ DANYCH	- 27 -
Wprowadzenie.....	- 27 -
4.1. Rodzaje baz danych.....	- 27 -
4.2. Bazy danych będące utworami.....	- 27 -
4.3. Bazy danych nie będące utworami.....	- 28 -
5. NIEUCZCIWA KONKURENCJA	- 30 -
Wprowadzenie.....	- 30 -
5.1. Czyny nieuczciwej konkurencji	- 30 -
5.2. Odpowiedzialność z tytułu czynu nieuczciwej konkurencji	- 34 -
5.3. Pozytywne zasady konkurencji gospodarczej	- 35 -
6. MIĘDZYNARODOWE STANDARDY OCHRONY WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ	- 37 -
Wprowadzenie.....	- 37 -
6.1. Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych.....	- 37 -

6.2. Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych	- 38 -
6.3. Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej TRIPS	- 39 -
6.4. Traktat WIPO o prawie autorskim	- 40 -
6.5. Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach	- 41 -
6.6. Prawo autorskie w Unii Europejskiej.....	- 41 -

WSTĘP

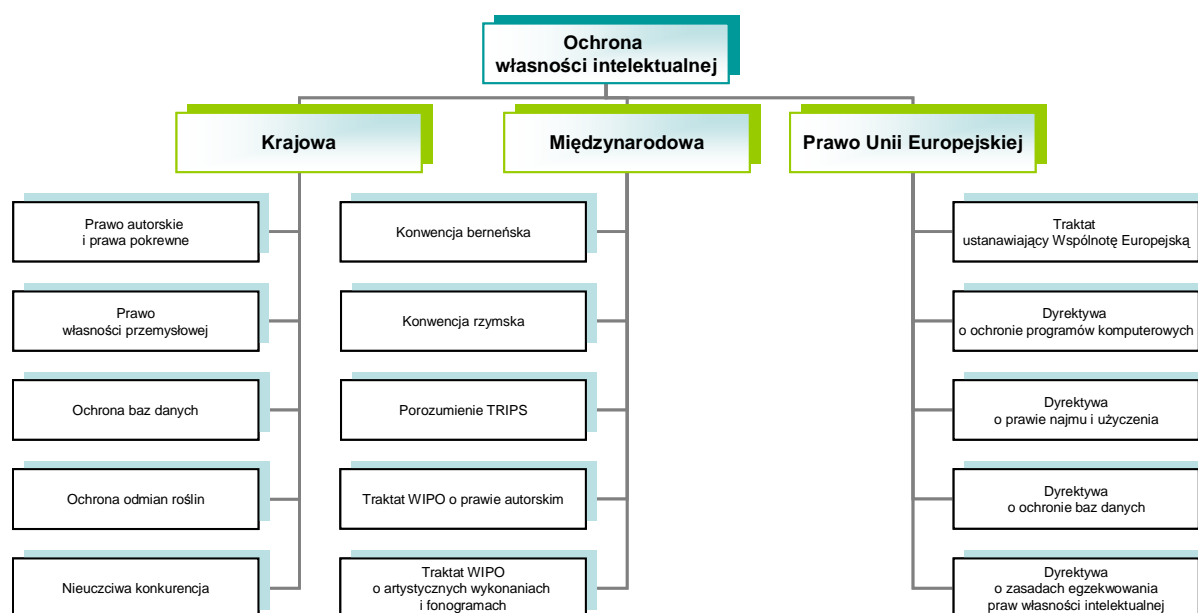
Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO) definiuje pojęcie własności intelektualnej (ang. *intellectual property*) jako zbiór praw odnoszących się w szczególności do:

- ☞ dzieł literackich, artystycznych i naukowych,
- ☞ interpretacji artystów interpretatorów oraz wykonań artystów wykonawców,
- ☞ fonogramów i programów radiowych i telewizyjnych,
- ☞ wynalazków we wszystkich dziedzinach działalności ludzkiej,
- ☞ odkryć naukowych,
- ☞ wzorów przemysłowych,
- ☞ znaków towarowych i usługowych,
- ☞ nazw handlowych i oznaczeń handlowych,
- ☞ ochrony przed nieuczciwą konkurencją.

Adaptując powyższą definicję do polskich uregulowań prawnych, pod pojęciem własności intelektualnej należy rozumieć prawa związane z działalnością intelektualną **w dziedzinie literackiej, artystycznej, naukowej i przemysłowej** obejmujące:

- ☞ prawo autorskie i prawa pokrewne z prawami autorskimi,
- ☞ prawa do baz danych,
- ☞ prawo własności przemysłowej dotyczące: wynalazków, wzorów użytkowych i wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych,
- ☞ odmiany roślin.

System ochrony własności intelektualnej ilustruje poniższy schemat:



Schemat 1. System ochrony własności intelektualnej

1. PRAWA AUTORSKIE

Wprowadzenie

Powstanie prawa autorskiego wywodzi się z przywilejów drukarskich do wyłączności obrotu wytworem pracy drukarni. Za pierwsze akty prawne, chroniące autorskie prawa majątkowe w dzisiejszym rozumieniu tego słowa, uważa się angielski Statut Roczny z 1710 roku, oraz francuskie ustawodawstwo z lat 1771 i 1773. Ochrona autorskich praw osobistych wykształciła się natomiast dopiero pod koniec XIX wieku we Francji.

Ustanowienie praw autorskich uzasadnia się poprzez odwołanie do względów użytecznych, gdy zakłada się, że zapewnienie przyznania twórcy prawa do rezultatów jego pracy oraz ich eksploatacji stanowi motywację do dalszej pracy twórczej, którą w przeciwnym wypadku mógłby w pasożytniczy i nieuprawniony sposób wykorzystać ktoś inny. Innego rodzaju uzasadnienie stanowi wkład pracy własnej twórcy, upoważniający do korzystania z jej rezultatów w sposób wyłączający powszechną dostępność, jeśli tylko nie następuje naruszenie interesu powszechnego. Zdaniem Kanta i Hegla, dzieło stanowi również indywidualne uzewnętrznienie osobowości twórcy, co samo w sobie jest powodem udzielenia mu szczególnej ochrony prawnej.

Nowsze ujęcia kładą nacisk na stymulację ekonomiczną autora. Ochrona własności intelektualnej pełni zatem obecnie głównie funkcję gospodarczą, przez co konieczne jest sprawowanie efektywnej kontroli nad eksploatacją dzieła oraz zapewnienie twórcy pewnego rodzaju stopy zwrotu poniesionych nakładów, związanych z powstaniem dzieła.

Współczesne koncepcje prawa autorskiego praktycznie ujęte zostały w dwóch systemach:

- ☞ romańskim systemie *droit d'auteur*,
- ☞ anglosaskim systemie *copyright*.

W systemie *droit d'auteur* ochrona obejmuje przede wszystkim interesy majątkowe oraz osobiste, zwane niekiedy interesami moralnymi, twórców. Pierwotnie wychodzono z założenia, że prawa te twórcom przysługują niejako z natury rzeczy, a rolą ustawodawcy jest jedynie ich potwierdzenie i zagwarantowanie ich ochrony. Obecnie najczęściej funkcjonuje wydzielenie dwóch odrębnych kategorii praw autorskich, zgrupowanych wokół zagadnienia prawa majątkowego oraz prawa osobistego. Autorskie prawa majątkowe mają za zadanie przede wszystkim ochronę interesu ekonomicznego twórcy. Natomiast autorskie prawa osobiste mają charakter znacznie bardziej subtelny. Ich zadaniem jest ochrona intelektualnego związku autora z jego dziełem, o charakterze niezbywalnym. Prawa te nie podlegają zrzeczeniu się.

Stosowany głównie w USA i Australii system *Copyright* traktuje prawa autorskie przede wszystkim w kategoriach ekonomicznych. Celem ich ochrony jest w świetle tej koncepcji zagwarantowanie rozwoju nauki i sztuki. Różnice między obydwojema systemami sprowadzają się do takich kwestii, jak formalne wymogi, dotyczące przyznania ochrony, sięganie przy wyznaczaniu zakresu ochrony do odmiennych kryteriów, niż sama twórczość, czy wyznaczanie obszarów dozwolonego użytku dzieła, określanymi mianem pola eksploatacji.

Podstawowe regulacje prawne dotyczące prawa autorskiego zapisane są w Ustawie z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U 1994 Nr 24 poz.

83) wraz z późniejszymi zmianami (Dz. U. 2000 Nr 53 poz. 637, Dz. U. 2002 Nr 197 poz. 1662, Dz. U. 2003 Nr 166 poz. 1610 i Dz. U. 2004 Nr 91 poz. 869).

Zmiany do Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lipca 1994 spowodowane były koniecznością dostosowania polskiego prawa do prawa europejskiego. Na mocy ustawy z dnia 13 marca 2003 roku (Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 715) Polska ratyfikowała Traktat WIPO o prawie autorskim podpisany w Genewie dnia 20 grudnia 1996 r.

1.1. Przedmiot prawa autorskiego

Przedmiotem prawa autorskiego - zgodnie z art. 1 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych - jest utwór definiowany jako rezultat **twórczej działalności człowieka o indywidualnym charakterze**, ustalony w dowolnej postaci.

Prawo autorskie uznaje za utwór każdy **efekt działalności człowieka** niezależnie od jego wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Utwór musi jednak posiadać **elementy twórcze**, świadczące o indywidualnym i oryginalnym podejściu jego autora. Ochrona z tytułu praw autorskich nie wymaga, by utwór **miał postać ukończoną**.

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych zalicza do utworów podlegających ochronie między innymi:

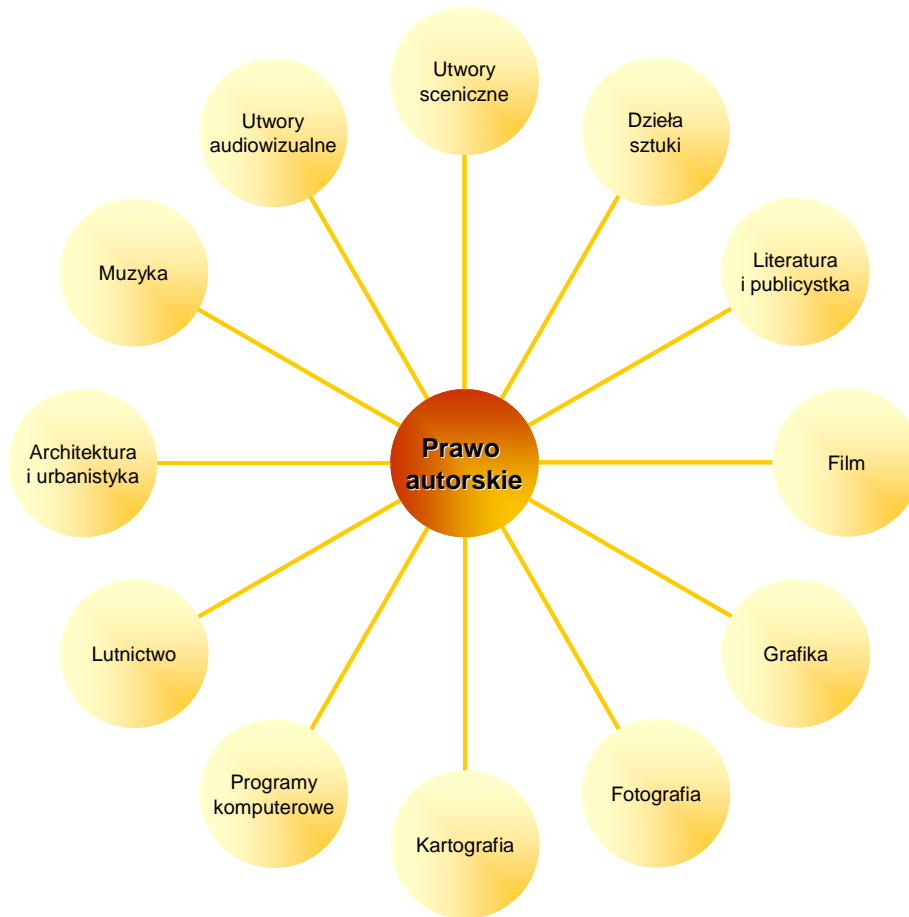
- ☞ utwory wyrażone słowem, symbolami matematycznym, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe),
- ☞ utwory plastyczne,
- ☞ utwory fotograficzne,
- ☞ utwory lutnicze,
- ☞ utwory wzornictwa przemysłowego,
- ☞ utwory architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne,
- ☞ utwory muzyczne i słowno-muzyczne,
- ☞ utwory sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne,
- ☞ utwory audiowizualne (w tym filmowe).

Z punktu widzenia definicji utworu, ważne jest jego ustalenie, czyli uzewnętrznienie pod postacią rozpoznawalną przez osoby inne, niż autor. Utwór istniejący jedynie w świadomości jego twórcy, nie podlega ochronie z tytułu praw autorskich. Ustalenie utworu nie musi jednak przybierać formy trwałej, nie jest więc równoznaczne z jego utrwaleniem.

Ochroną z tytułu praw autorskich objęty jest wyłącznie utwór jako rezultat pracy twórczej. Metoda pozyskania utworu, zastosowana nowa technika twórcza, czy sam pomysł nie podlegają ochronie.

Zgodnie z Ustawą ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności takich jak: rejestracja, umieszczenie znaku ©, czy ponoszenie opłat.

Zbiory, antologie, wybory i bazy danych spełniające cechy utworu podlegają ochronie praw autorskich pod warunkiem, że ich dobór, układ, bądź zestawienie ma charakter twórczy.



Schemat 2. Ochrona z tytułu prawa autorskiego

Zgodnie z art. 4 Ustawy **nie podlegają** ochronie:

- ☞ koncepcje, pomysły, idee, itp.,
- ☞ wzory matematyczne,
- ☞ akty normatywne, lub ich urzędowe projekty,
- ☞ urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole,
- ☞ opublikowane opisy patentowe lub ochronne,
- ☞ proste informacje prasowe.

Przepisy Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych - zgodnie z art. 5 - stosuje się do utworów:

- ☞ których twórca lub współtwórca jest obywatelem polskim lub państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państw członkowskich EFTA - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, lub
- ☞ które zostały opublikowane po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo równocześnie na tym terytorium i za granicą, lub
- ☞ które zostały opublikowane po raz pierwszy w języku polskim, lub
- ☞ których ochrona wynika z umów międzynarodowych.



Schemat 3. Wyłączenia spod ochrony prawa autorskiego

1.2. Autorskie prawa osobiste

Autorskie prawa osobiste chronią **prawo autora do wiązania z dziełem jego nazwiska** (art. 16 Ustawy). Prawo to **nigdy nie wygasa i jest niezbywalne** - nie można się go zrzec, ani przenieść na inną osobę. Do osobistych praw autorskich należy także prawo do nie-naruszalności treści i formy utworu, zakazujące wprowadzania zmian, zniekształceń, przeinaczeń oraz prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności. W ramach ochrony dóbr osobistych autor ma prawo do przedstawiania utworu pod pseudonimem lub anonimowo.

Ochrona autorskich praw osobistych

W art. 78 Ustawy zawarte są przepisy regulujące środki ochrony autorskich praw osobistych. Twórca, którego autorskie prawa osobiste zostały zagrożone cudzym działaniem, **może żądać zaniechania tego działania**. W razie dokonanego naruszenia może żądać, by osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności, aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i for-

mie. Jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać twórcy odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo - na żądanie twórcy - zobowiązać sprawcę, aby uiścił odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny.

Twórca może żądać przed sądem cywilnym nie tylko odszkodowania, ale także zaprzestania działalności naruszającej jego interes czy zniszczenia wytworzonych towarów, może także wystąpić z oskarżeniem prywatnym przeciwko naruszcycielowi.

1.3. Autorskie prawa majątkowe

Autorskie prawa majątkowe (ang. *copyright*) gwarantują twórcy utworu **wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu**. Osoby trzecie, chcące korzystać z utworu, muszą uzyskać pozwolenie twórcy, lub osoby przez niego uprawnionej.

Pola eksploatacji są to sposoby, w jaki nastąpić może wykorzystanie utworu. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych w art. 50 wyróżnia trzy zasadnicze pola eksploatacji utworów:

1. utrwalanie i zwielokrotnianie utworu,
2. obrót oryginałem albo egzemplarzami, na których utrwalono utwór,
3. rozpowszechnianie utworu w inny sposób, niż wprowadzanie do obrotu (publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie, nadawanie, reemitowanie i in.).

Autorskie prawa majątkowe są prawami zbywalnymi - mogą być dziedziczone lub przejść na inne osoby na podstawie umowy. Zasady obrotu autorskimi prawami majątkowymi określone są w rozdziale 5 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Ochrona autorskich praw majątkowych

Zgodnie z art. 79 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych autor utworu może od osoby, która naruszyła jego prawa:

- ☞ żądać zaniechania naruszenia,
- ☞ żądać wydania uzyskanych korzyści albo zapłaceniu w podwójnej wysokości stosownego wynagrodzenia lub potrójnej jeśli naruszenie było zawinione,
- ☞ w razie winy naruszcyciela - wyrównania wyrządzonej szkody,
- ☞ domagać się - na poczet należnego odszkodowania - przyznania przez sąd przedmiotów służących do bezprawnego wytworzenia egzemplarzy utworów lub przedmiotów, przy użyciu których dokonano naruszenia,
- ☞ domagać się od naruszającego, jeśli naruszenia dokonał w ramach działalności gospodarczej podejmowanej we własnym lub cudzym imieniu, by uiścił odpowiednią sumę pieniężną z przeznaczeniem na Fundusz Promocji Twórczości.

Czas trwania ochrony autorskich praw majątkowych

Prawa autorskie majątkowe **nie są wieczyste**. Zgodnie z art. 36 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych majątkowe prawa autorskie wygasają **po upływie 70 lat**:

- ☞ **od śmierci autora**, a w przypadku utworów współautorskich - od śmierci współtwórcy, który żył najdłużej,

- ☞ jeżeli twórca nie jest znany - **od daty pierwszego rozpowszechnienia** utworu,
- ☞ jeżeli z mocy ustawy autorskie prawa majątkowe przysługują innej osobie, niż twórca - **od daty rozpowszechnienia utworu**, a w przypadku gdy utwór nie został rozpowszechniony - od daty ustalenia utworu,
- ☞ w przypadku utworów audiowizualnych - **od śmierci najdłużej żyjącego** jednego z wymienionych współtwórców: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki.

Po wygaśnięciu majątkowych praw autorskich utwór staje się **własnością publiczną** (ang. *public domain*) - można go publikować i powielać w dowolny sposób, zachowując jednak nadal dane o autorze. Sam twórca może również przed upływem okresu ochronnego oznajmić, że jego dzieło staje się własnością publiczną.

1.4. Konsekwencje naruszenia praw autorskich

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych przewiduje odpowiedzialność karłą dla osób, które naruszają prawa autorskie twórcy. Karze podlega między innymi:

- ☞ przywłaszczanie autorstwa całości lub części cudzego utworu,
- ☞ rozpowszechnianie utworu w wersji oryginalnej lub w postaci opracowania bez podania nazwiska, bądź pseudonimu jego twórcy,
- ☞ rozpowszechnianie, utrwalanie bądź zwielokrotnianie utworu w wersji oryginalnej lub w postaci opracowania bez uprawnień lub wbrew warunkom jego rozpowszechniania,
- ☞ nabywanie, przyjmowanie i zbywanie przedmiotów będących nośnikami utworu lub przedmiotu prawa pokrewnego (artystyczne wykonanie, fonogram lub wideogram) rozpowszechnianego lub zwielokrotnianemu bez uprawnień lub wbrew warunkom jego rozpowszechniania,
- ☞ wytwarzanie, sprzedawanie i reklamowanie urządzeń lub ich komponentów przeznaczonych do nielegalnego usuwania zabezpieczeń technicznych przed odtwarzaniem, przegrywaniem i zwielokrotnianiem utworów i przedmiotów prawa pokrewnego.

Większość wymienionych przestępstw wiąże się z zagadnieniem szeroko pojętego piractwa i dotyczy przede wszystkim nielegalnego rozpowszechniania utworów z naruszeniem praw własności intelektualnej. Najczęstsze przykłady to kopiowanie płyt audio oraz DVD, podrabianie znaków towarowych i wzorów użytkowych oraz fałszywe oznaczenie miejsca pochodzenia produktów w celu podniesienia ich wartości, gdy tymczasem większość wytwarzana jest obecnie w Chinach. Za piractwo uważane jest również nielegalne przechwytywanie sygnału radiowego i telewizyjnego oraz utrwalanie i wprowadzanie do obrotu wykonań bez zgody artysty, znanych pod elegancką nazwą „bootleg”. Nowoczesną formą piractwa jest udostępnianie w internecie materiałów objętych ochroną prawnoautorską. Piractwo w Polsce – według oficjalnych danych – dotyczy 35% płyt audio, 58% programów komputerowych oraz 75% gier.

Wszystkie wymienione czyny w świetle polskiego prawa stanowią przestępstwa umyślne. Sprawcą jest nie tylko ten, kto osobiście dokonuje czynu zabronionego, lecz również kierujący jego wykonaniem przez inną osobę, np. poprzez wydanie polecenia służbowego, stanowiącego nadużycie uzależnienia innych osób w wyniku stosunku służbowego. Za niemal wszystkie przestępstwa autorskie możliwe jest poniesienie odpowiedzialności przez podmioty zbiorowe, co pozwala nakładać kary na instytucje, korzystające np. z nielegalnego oprogramowania komputerowego, niezależnie od odpowiedzialności indywidualnej sprawcy przestępstwa.

W poszczególnych przypadkach nie zawsze jest oczywiste, że sprawca popełnia przestępstwo, co wynika z braku możliwości jednoznacznego stwierdzenia, czy dany wytwór intelektualny posiada cechy utworu w rozumieniu prawa autorskiego. Dlatego możliwe jest zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdy sprawca działa w stanie usprawiedliwionej nieświadomości. Jeśli natomiast z naruszeniem praw autorskich wiąże się uzyskanie korzyści majątkowej, sankcje karne są relatywnie wysokie, sięgając nawet 5 lat pozbawienia wolności, gdy sprawca z procederu naruszania prawa autorskiego czerpie stały dochód. W każdym tego rodzaju przypadku przestępstwo przybiera typ kwalifikowany. Nie ma przy tym znaczenia, czy jest to jego jedyne źródło przychodu oraz czy jest to źródło podstawowe.

Ochrona prawnokarna obejmuje również wytwarzanie, posiadanie i przechowywanie urządzeń do niedozwolonego obchodzenia skutecznych zabezpieczeń technicznych przed odtwarzaniem lub zwielokrotnianiem utworu. Błędna redakcja tego przepisu – zawartego w art. 118 prawa autorskiego – nasuwa liczne wątpliwości interpretacyjne. Za tego rodzaju urządzenie uznana może zostać nagrywarka DVD, stanowiąca część zestawu komputerowego, choć bez trudu można wykazać, że jej przeznaczeniem jest również legalne korzystanie z utworu w ramach dozwolonego użytku. Sam fakt usunięcia zabezpieczeń pozwala natomiast uznać je za bezskuteczne. Wyegzekwowanie tego przepisu jest więc nie tylko mocno utrudnione, lecz w praktyce wręcz niemożliwe.

Warto na koniec zauważyć, że zgodnie z art. 239 ustawy o szkolnictwie wyższym przywłaszczenie sobie autorstwa cudzego utworu stanowi **przestępstwo ścigane z urzędu**. W każdym przypadku naruszenia prawa do autorstwa cudzego utworu, prowadzącego do uzyskania korzyści majątkowej, musi zatem zostać wszczęte postępowanie karne.

2. PRAWA POKREWNE

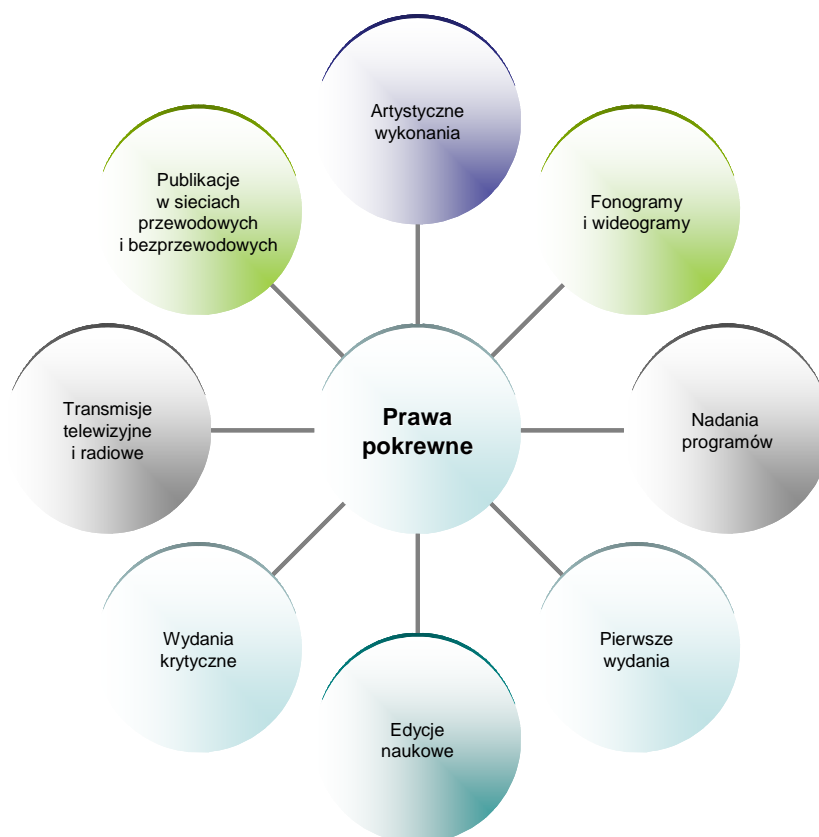
Wprowadzenie

Prawa pokrewne to rodzaj praw własności intelektualnej **podobnych do praw autorskich**. Chronią one głównie interesy podmiotów, dzięki którym utwory są rozpowszechniane - **wykonawców utworów, producentów fonogramów i wideogramów**. Źródłem praw pokrewnych nie jest twórczość autorska w rozumieniu prawa autorskiego. Prawa pokrewne **powstają równoległe do praw autorskich** i nie naruszają ich. Wykonywanie praw pokrewnych może się wiązać z koniecznością uzyskania wstępnej zgody uprawnionego z prawa autorskiego, jeśli łączy się z wykorzystaniem chronionych utworów.

2.1. Rodzaje praw pokrewnych

Prawa pokrewne – zgodnie z Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych – obejmują:

- ☞ prawa do artystycznych wykonań
- ☞ prawa do fonogramów i wideogramów
- ☞ prawa do nadań programów
- ☞ prawa do pierwszych wydań i do wydań naukowych i krytycznych



Schemat 4. Ochrona praw pokrewnych

2.2. Prawa do artystycznych wykonań

Zgodnie z art. 85 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych **każde artystyczne wykonanie utworu lub dzieła sztuki ludowej**, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia podlega ochronie z tytułu praw pokrewnych. W szczególności prawami tymi objęte są działania: aktorów, recytatorów, dyrygentów, instrumentalistów, wokalistów, tancerzy, mimów i innych.

Artyście wykonawcy przysługuje wyłączne prawo do:

- ☞ ochrony dóbr osobistych dotyczących artystycznego wykonania,
- ☞ korzystania z artystycznego wykonania i rozporządzania nim na poszczególnych polach eksploatacji (w tym m.in. utrwalania, zwielokrotniania, wprowadzenia do obrotu, najmu, dzierżawy, publicznego odtwarzania i nadawania),
- ☞ wynagrodzenia za korzystanie z artystycznego wykonania.

Przepisy Ustawy stosuje się do artystycznych wykonań, które:

- ☞ dokonane zostały przez obywatela polskiego albo osobę zamieszkałą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub
- ☞ zostały ustalone po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub
- ☞ zostały opublikowane po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub
- ☞ są chronione na podstawie umów międzynarodowych.

2.3. Prawa do fonogramów i wideogramów

Zgodnie z art. 95 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych producentowi fonogramu lub wideogramu przysługuje **wyłączne prawo do rozporządzania i korzystania z fonogramu lub wideogramu** w zakresie:

- ☞ zwielokrotniania określoną techniką,
- ☞ wprowadzenia do obrotu,
- ☞ najmu oraz użyczenia egzemplarzy,
- ☞ publicznego udostępniania tak, by każdy mógł mieć do niego dostęp.

W przypadku nadawania, reemitowania lub odtwarzania wprowadzonego do obrotu fonogramu lub wideogramu, producentowi przysługuje prawo do wynagrodzenia.

Przepisy ustawy stosuje się do fonogramów i wideogramów:

- ☞ których producent ma na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej miejsce zamieszkania lub siedzibę, lub
- ☞ których producent ma na terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego miejsce zamieszkania lub siedzibę, lub
- ☞ których ochrona wynika z umów międzynarodowych.

2.4. Prawa do nadań programów

Zgodnie z art. 97 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych organizacji radiowej lub telewizyjnej przysługuje **wyłączne prawo do rozporządzania i korzystania ze swoich programów** w zakresie:

- ☞ utrwalania,
- ☞ zwielokrotniania określoną techniką,
- ☞ nadawania, w tym także przez inną organizację radiową lub telewizyjną.

Przepisy Ustawy stosuje się do nadań programów:

- ☞ organizacji radiowej i telewizyjnej, która ma siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub
- ☞ organizacji radiowej i telewizyjnej, która ma siedzibę na terenie Europejskiego Obszaru Gospodarczego, lub
- ☞ których ochrona wynika z umów międzynarodowych.

2.5. Prawa do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych

Zgodnie z art. 99¹ Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych **wydawcy**, który jako pierwszy w sposób zgodny z prawem opublikował lub w inny sposób rozpowszechnił utwór, którego czas ochrony już wygasł, a jego egzemplarze nie były jeszcze publicznie udostępniane, **przysługuje wyłączne prawo do rozporządzania tym utworem i korzystania z niego na wszystkich polach eksploatacji.**

Zgodnie z art. 99² Ustawy temu, kto po upływie czasu ochrony prawa autorskiego do utworu przygotował jego **wydanie krytyczne lub naukowe**, nie będące utworem, przysługuje wyłączne prawo do rozporządzania takim wydaniem i korzystania z niego.

Obydwa powyższe przepisy stosuje się do utworów i tekstów, które ze względu na czas ich powstania lub charakter nigdy nie były objęte ochroną prawa autorskiego.

Prawa pokrewne podobnie jak autorskie prawa majątkowe są ograniczone czasowo. Prawa te wygasają po upływie:

- ☞ **50 lat od:**
 1. **ustalenia artystycznego wykonania** (następujących po roku, w którym nastąpiło pierwsze ustalenie wykonania)
 2. **sporządzenia fonogramu lub wideogramu** (następujących po roku, w którym został on sporządzony)
 3. **pierwszego nadania programu** (następujących po roku, w którym nastąpiło pierwsze nadanie programu)
- ☞ **30 lat od daty publikacji** wydania naukowego i krytycznego,
- ☞ **25 lat od daty pierwszego wydania** lub jego rozpowszechnienia.

3. PRAWO WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ

Wprowadzenie

Geneza ochrony praw własności przemysłowej nie jest do końca wyjaśniona. Tradycja udzielania patentów sięga XV-wiecznej Anglii, kiedy to Korona Brytyjska zaczęła wydawać specjalne pozwolenia rzemieślnikom oraz kupcom. Najwcześniejszy znany patent został udzielony w 1449 roku przez Henryka VI i nadawał dwudziestoletni monopol na sposób produkcji szkła witrażowego jednemu z brytyjskich rzemieślników. Opracowana przez niego metoda nie była wcześniej znana w Anglii.

W Polsce początki ochrony dóbr niematerialnych sięgają panowania dynastii Jagiellonów. Ówczesni twórcy nowości technicznych oraz autorzy nowatorskich sposobów wytwarzania dóbr chronieni byli królewskimi przywilejami. System nadawania tych przywilejów, określanych mianem „postanowień” oraz „listów przyznania”, utrzymywał się w Polsce przez długi czas, aż do epoki rozbiorowej.

Początki systemu prawnego, zapewniającego ochronę patentową, sięgają roku 1474, kiedy to została wydana Ustawa Wenecka. Podstawowe zasady, które zostały w niej zawarte, obowiązują do dziś, obejmując w pierwszej kolejności: terytorialne i czasowe ograniczenie ochrony oraz zasadę ujawnienia istoty rozwiązania właściwej władzy w zamiast za udzielenie monopolu na wykorzystanie nowości:

Proponuje się podjęcie uchwały naszej rady, że każdy, kto w naszym mieście dokona jakiegokolwiek nowego i wynalazczego urządzenia, przedtem na tym terenie niewykonywanego, a wynalazek ten będzie udoskonalany do tego stopnia, że będzie mógł być stosowany i wykorzystany, ma obowiązek podać go do wiadomości właściwemu urzędowi naszego miasta. Będzie zabronione każdemu innemu na naszym terenie wykonywać podobne urządzenia bez zgody i zezwolenia twórcy wynalazku w ciągu lat dziesięciu. Gdyby kto dopuścił się tego, twórca wynalazku będzie miał prawo pozwać go przed jakimkolwiek urzędem naszego miasta. Przez urząd ten będzie on zasądzony na zapłatę twórcy stu dukatów, a wykonane przez niego urządzenie będzie zniszczone. Zastrzega się jednak naszemu Senatowi pełną swobodę stosowania i wykorzystywania dla swoich potrzeb każdego z tych wynalazków i urządzeń, pod tym jednak warunkiem, że nikt inny, a jedynie ich wynalazca, będzie je mógł wykonywać.

Następne czterysta lat to okres wzmożonego rozwoju techniki oraz wymiany informacji. Pod koniec XVIII wieku znaczące stały się ustawy patentowe USA oraz rewolucyjnej Francji. Rozwój wymiany gospodarczej na skalę międzynarodową w XIX wieku spowodował konieczność ustalenia międzynarodowych reguł ochrony praw autorów oraz twórców oraz podmiotów gospodarczych, biorących udział w wymianie towarów i usług. Owocem niezwykle burzliwych uzgodnień stały się Konwencja Paryska z 1883 roku o ochronie własności przemysłowej oraz Konwencja berneńska z 1886 roku o ochronie dzieł literackich i artystycznych.

Krajowe regulacje prawne nie odbiegają od standardów europejskich. Po okresie rozbiorów już w roku 1919 wydane zostały dekrety o patentach na wynalazki, o ochronie wzorów rysunkowych i modeli oraz o ochronie znaków towarowych. W grudniu 1918 roku na podstawie dekretu naczelnika państwa rozpoczął także działalność Urząd Patentowy. W roku 1928 wydane zostało rozporządzenie prezydenta RP o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych.

W roku 1972 wydana została ustawa Prawo wynalazcze. Na jej mocy doszło do wmontowania w system patentowy regulacji nacjonalizujących wytwory własności intelektu-

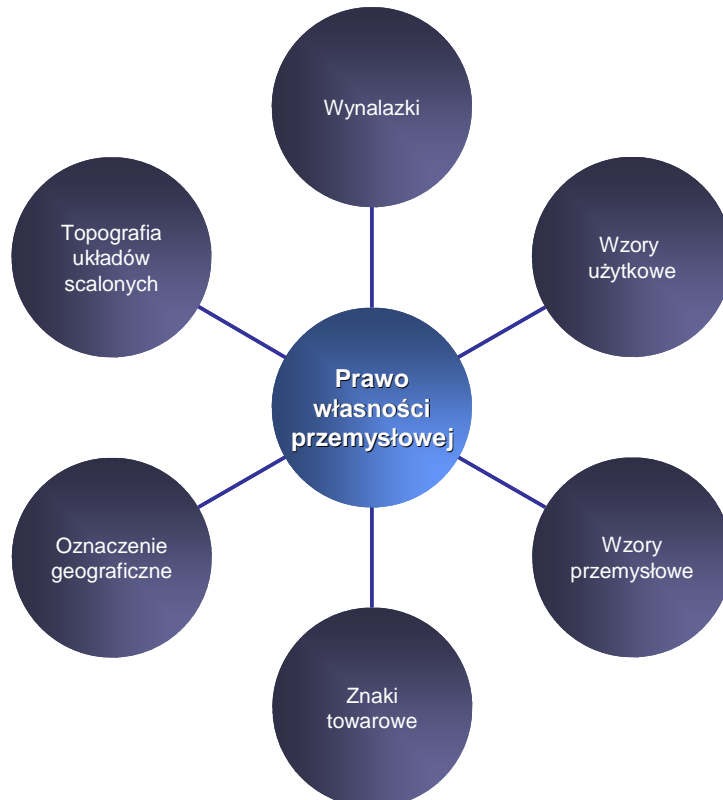
alnej. Ustawa ta została znowelizowana w roku 1984 oraz 1993, co stanowiło odpowiedź na zupełnie nowe podejście do zagadnień własności w realiach gospodarki rynkowej. Ustawa ta okazała się jednak niewystarczająca dla zabezpieczenia ochrony własności intelektualnej na odpowiednim poziomie, wynikającym z procesu integracji europejskiej, wobec czego w 2000 roku uchwalona została zupełnie nowa ustawa prawo własności przemysłowej.

Nieustanny rozwój nauki i techniki sprawia, że zakres ochrony własności intelektualnej podlega nieustannemu poszerzeniu o coraz to nowe kategorie dóbr intelektualnych. Coraz to nowe osiągnięcia techniczne przyczyniają się do poszerzania pól ochrony o dotychczas nieznanne obszary. Od niedawna ochronie własności intelektualnej podlegają np. topografie układów scalonych, do których zaliczane są w pierwszej kolejności chipsety komputerowe, moduły pamięci operacyjnej, tranzystory, diody, kondensatory, itd.

Przedmiotem ochrony z punktu widzenia własności przemysłowej są przede wszystkim wynalazki oraz wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, znaki usługowe, nazwa handlowa oraz oznaczenia pochodzenia lub nazwy pochodzenia, jak również zwalczanie nieuczciwej konkurencji.

Przedmioty chronione prawem własności przemysłowej to:

1. wynalazek,
2. wzór użytkowy,
3. wzór przemysłowy,
4. znak towarowy,
5. oznaczenie geograficzne,
6. topografia układów scalonych.



Schemat 5. Ochrona własności przemysłowej

3.1. Formy ochrony przedmiotów własności przemysłowej

Przepisy ogólne

Ustawa Prawo własności przemysłowej określa **zasady udzielania patentów** na wynalazki, praw ochronnych na wzory użytkowe i znaki towarowe, a także praw z rejestracji na wzory przemysłowe, topografie układów scalonych oraz oznaczenia geograficzne. Organem właściwym tym zakresie jest Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polski.

Na warunkach określonych w ustawie twórcy wynalazku, wzoru użytkowego, wzoru przemysłowego oraz topografii układu scalonego przysługuje prawo do:

- ☞ uzyskania patentu, prawa ochronnego albo prawa z rejestracji,
- ☞ wynagrodzenia,
- ☞ wymieniania go jako twórcy w opisach, rejestrach oraz w innych dokumentach i publikacjach.

Prawo do uzyskania patentu na wynalazek, prawa ochronne wzór użytkowy oraz prawa z rejestracji wzoru przemysłowego przysługują twórcy, z następującymi zastrzeżeniami:

- ☞ współtwórcom wynalazku, wzoru użytkowego albo wzoru przemysłowego uprawnienie do uzyskania patentu, prawa ochronnego lub prawa z rejestracji przysługuje wspólnie,
- ☞ w razie dokonania wynalazku, wzoru użytkowego albo wzoru przemysłowego w wyniku wykonywania przez twórcę obowiązków ze stosunku pracy albo z realizacji innej umowy, prawo to przysługuje pracodawcy lub zamawiającemu, chyba że strony ustaliły inaczej,
- ☞ w razie dokonania wynalazku, wzoru użytkowego albo wzoru przemysłowego przez twórcę przy pomocy przedsiębiorcy, przedsiębiorca ten może korzystać z tego wynalazku, wzoru użytkowego albo wzoru przemysłowego we własnym zakresie.

Prawo do uzyskania patentu na wynalazek, prawa ochronnego na wzór użytkowy albo prawa z rejestracji wzoru przemysłowego jest **zbywalne i podlega dziedziczeniu**.

Pierwszeństwo do uzyskania patentu, prawa ochronnego albo prawa z rejestracji oznacza się według daty zgłoszenia wynalazku, wzoru użytkowego albo wzoru przemysłowego w Urzędzie Patentowym.

3.2. Patenty oraz dodatkowe prawa ochronne na wynalazki

W Polsce patenty oraz dodatkowe prawa ochronne na wynalazki udzielane są przez **Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej**. Udzielenie patentu następuje po dokonaniu formalnego zgłoszenia wynalazku, zbadaniu przez Urząd Patentowy ustawowych warunków jego udzielenia i wniesieniu opłaty za ochronę.

Zgłoszenie wynalazku w Urzędzie Patentowym

Zgłoszenie wynalazku powinno zawierać:

- ☞ podanie zawierające co najmniej oznaczenie zgłaszającego, określenie przedmiotu zgłoszenia oraz wniosek o udzielenie patentu lub patentu dodatkowego,
- ☞ opis wynalazku ujawniający jego istotę,
- ☞ zastrzeżenie lub zastrzeżenia patentowe,
- ☞ skrót opisu.

Urząd Patentowy po upływie osiemnastu miesięcy niezwłocznie ogłasza o zgłoszeniu wynalazku w Biuletynie Urzędu Patentowego. Od dnia ogłoszenia o zgłoszeniu osoby trzecie mogą zapoznać się z opisem wynalazku, zastrzeżeniami i rysunkami. Osoby te mogą w ciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia zgłaszać do Urzędu Patentowego uwagi co do istnienia przeszkód uniemożliwiających udzielenie patentu. Z chwilą ogłoszenia o zgłoszeniu wynalazek korzysta z tymczasowej ochrony od dnia zgłoszenia go w Urzędzie Patentowym RP.

Przez uzyskanie patentu osoba fizyczna lub prawna nabywa się prawa wyłącznego korzystania z wynalazku w sposób zawodowy lub zarobkowy na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Czas trwania patentu wynosi dwadzieścia lat od daty dokonania zgłoszenia wynalazku w Urzędzie Patentowym.

Patent jest zbywalny i podlega dziedziczeniu. Umowa o przeniesienie patentu na osoby trzecie musi mieć formę pisemną, a przeniesienie patentu staje się skuteczne z chwilą wpisu tego przeniesienia do rejestru patentowego.

Udzielone patenty podlegają wpisowi do rejestru patentowego. Udzielenie patentu stwierdza się przez wydanie dokumentu patentowego, którego częścią składową jest opis patentowy obejmujący opis wynalazku, zastrzeżenia patentowe i rysunki. Zastrzeżenie patentowe, wyznaczające zakres przedmiotowy ochrony wynalazku, umożliwia prawne ściganie osób, które w celach zarobkowych wykorzystują bez zgody właściciela dany wynalazek. Opis patentowy jest publikowany przez Urząd Patentowy.

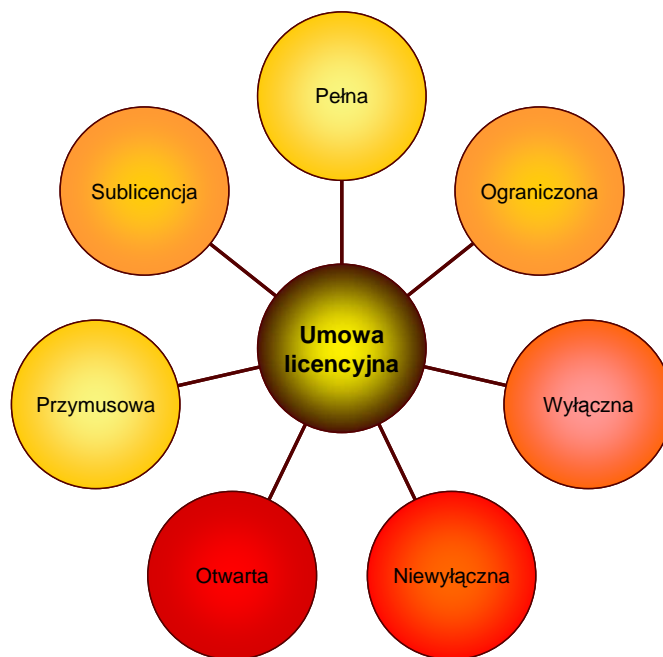
Umowy licencyjne

Uprawniony z patentu może w drodze umowy udzielić innej osobie upoważnienia (licencji) do korzystania z jego wynalazku (umowa licencyjna). Umowa licencyjna wymaga, pod rygorem nieważności, zachowania formy pisemnej. Licencja wygasa najpóźniej z chwilą wygaśnięcia patentu.

Ustawa wyróżnia następujące rodzaje **umów licencyjnych**:

- ☞ **licencja pełna** - gdy licencjobiorca ma prawo korzystania z wynalazku w tym samym zakresie jak licencjodawca,
- ☞ **licencja ograniczona** - gdy umowa ogranicza licencjobiorcy korzystanie z wynalazku,
- ☞ **licencja wyłączna** - gdy umowa licencyjna daje licencjobiorcy wyłączne prawo do korzystania z wynalazku określonym terytorium lub polu eksploatacji,
- ☞ **licencja niewyłączna** - gdy umowa nie zastrzega wyłączności korzystania z wynalazku, tj. udzielenie licencji jednej osobie nie wyklucza możliwości udzielenia licencji innym osobom, a także jednoczesnego korzystania z wynalazku przez uprawnionego z patentu,
- ☞ **licencja otwarta** – gdy uprawniony z patentu złoży w Urzędzie Patentowym oświadczenie o gotowości udzielenia licencji na korzystanie z jego wynalazku; licencja otwarta jest pełna i niewyłączna,

- ☞ **sublicencja** – umowa na udzielenie przez uprawnionego z licencji dalszej licencji; umowa na sublicencję wymaga zgody uprawnionego z patentu,
- ☞ **licencja przymusowa** - Urząd Patentowy może udzielić zezwolenia na korzystanie z opatentowanego wynalazku przez osoby trzecie, w szczególności wówczas, gdy jest to konieczne do zapobieżenia lub usunięcia stanu zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, w szczególności w dziedzinie obronności, porządku publicznego, ochrony życia i zdrowia ludzkiego oraz ochrony środowiska naturalnego; licencja przymusowa jest niewyłączna.



Schemat 6. Typologia umów licencyjnych

Uprawniony z patentu lub z licencji nie może nadużywać swego prawa, w szczególności przez **uniemożliwienie korzystania z wynalazku przez osobę trzecią**, jeżeli jest ono konieczne do zaspokojenia potrzeb rynku krajowego, a zwłaszcza gdy wymaga tego **interes publiczny**. Osobie, której wynalazek jest wykorzystywany dla celów państwowych, przysługuje prawo do wynagrodzenia ze środków budżetu Państwa, w wysokości odpowiadającej wartości rynkowej licencji.

Wynalazek, na który obywatel polski lub polska osoba prawna bądź obywatel polski chce uzyskać patent za granicą, może być zgłoszony za granicą w celu uzyskania ochrony dopiero po zgłoszeniu go w Urzędzie Patentowym RP.

Szczególnym przypadkiem wynalazku jest **wynalazek tajny**. Zgodnie z art. 56 ustawy Prawo własności przemysłowej wynalazek może być uznany za tajny, jeżeli dotyczy obronności lub bezpieczeństwa. Wynalazek tajny stanowi tajemnicę państwową. Prawo do uzyskania patentu na wynalazek tajny zgłoszony w Urzędzie Patentowym przechodzi, za odszkodowaniem, na Skarb Państwa reprezentowany odpowiednio przez ministra do spraw obrony narodowej, ministra do spraw wewnętrznych lub szefa Urzędu Ochrony Państwa. Wysokość tego odszkodowania określa się według wartości rynkowej wynalazku.

Dodatkowe prawo ochronne udzielane są na produkty lecznicze oraz produkty ochrony roślin, zgodnie z przepisami Unii Europejskiej. Dodatkowe prawo ochronne udzielane jest przez Urząd Patentowy RP i podlega wpisowi do rejestru patentowego.

Prawa ochronne na wzory użytkowe

Udzielenie prawa ochronnego na wzór użytkowy następuje po dokonaniu formalnego zgłoszenia wzoru, zbadaniu przez Urząd Patentowy ustawowych warunków jego udzielenia i wniesieniu opłaty za ochronę.

Przez uzyskanie prawa ochronnego na wzór użytkowy jego twórca nabywa się prawo wyłącznego korzystania ze wzoru w sposób zawodowy lub zarobkowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Czas trwania prawa ochronnego wynosi **dziesięć lat** od daty dokonania zgłoszenia wzoru użytkowego w Urzędzie Patentowym.

Udzielone prawa ochronne na wzory użytkowe podlegają wpisowi do rejestru wzorów użytkowych, a ich udzielenie stwierdza się przez wydanie świadectwa ochronnego. Częścią składową tego świadectwa jest opis ochronny wzoru użytkowego obejmujący opis tego wzoru, zastrzeżenia ochronne i rysunki. Opis ochronny wzoru użytkowego jest udostępniany osobom trzecim i podlega rozpowszechnianiu przez Urząd Patentowy.

Szczegółowe wymogi, jakim powinno odpowiadać zgłoszenie wzoru użytkowego, szczegółowy zakres i tryb rozpatrywania oraz badania zgłoszeń w Urzędzie Patentowym, uwzględniając w szczególności sposób i formę ogłoszenia o zgłoszeniu wzoru użytkowego, a także sposób udostępniania i rozpowszechniania opisów ochronnych wzorów użytkowych określa Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 września 2001 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych (Dz. U. 2001 Nr 102, poz. 1119) wraz z późniejszymi zmianami (Dz. U. 2005 Nr 109, poz. 910).

Prawo z rejestracji na wzór przemysłowy

Przez uzyskanie prawa z rejestracji nabywa się prawo wyłącznego korzystania z wzoru przemysłowego na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Prawo z rejestracji wzoru przemysłowego ogranicza się do wytworów tego rodzaju, dla których nastąpiło zgłoszenie. Zakres przedmiotowy prawa z rejestracji wzoru przemysłowego określają łącznie rysunek wzoru i jego istotne cechy wskazane w opisie.

Udzielenie prawa z rejestracji wzoru przemysłowego następuje pod warunkiem uiszczenia opłaty za pierwszy okres ochrony. Udzielone prawa z rejestracji wzorów przemysłowych podlegają wpisowi do rejestru wzorów przemysłowych, a uprawniony otrzymuje dokument w postaci świadectwa rejestracji.

Czas trwania prawa z rejestracji wynosi dwadzieścia pięć lat od daty dokonania zgłoszenia wzoru przemysłowego w Urzędzie Patentowym.

Szczegółowe wymogi, jakim powinno odpowiadać zgłoszenie wzoru przemysłowego, oraz szczegółowy zakres i tryb rozpatrywania zgłoszeń, uwzględniając w szczególności sposób udostępniania i rozpowszechniania opisów ochronnych wzorów przemysłowych określa Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 2002 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń wzorów przemysłowych (Dz. U. Nr 40, poz. 358) wraz z późniejszymi zmianami (Dz. U. 2005 Nr 106, poz. 893).

Prawo ochronne na znak towarowy

Udzielenie prawa ochronnego na znak towarowy następuje po dokonaniu formalnego zgłoszenia wzoru, zbadaniu przez Urząd Patentowy ustawowych warunków jego udzielenia i uiszczeniu opłaty ochronnej.

W zgłoszeniu znaku towarowego należy określić znak towarowy oraz wskazać towary, dla których znak ten jest przeznaczony. Jedno zgłoszenie może dotyczyć tylko jednego znaku.

O zgłoszeniu znaku towarowego Urząd Patentowy dokonuje ogłoszenia niezwłocznie po upływie 6 miesięcy od daty dokonania zgłoszenia. Od dnia ogłoszenia osoby trzecie mogą zapoznać się ze wskazanym w zgłoszeniu znakiem towarowym oraz wykazem towarów, dla których znak jest przeznaczony, jak też zgłaszać do Urzędu Patentowego uwagi co do istnienia okoliczności uniemożliwiających udzielenie prawa ochronnego.

Przez uzyskanie prawa ochronnego nabywa się prawo wyłącznego używania znaku towarowego na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Zasady używania znaku towarowego na podstawie wspólnego prawa ochronnego określa regulamin znaku przyjęty przez przedsiębiorców.

Używanie znaku towarowego polega w szczególności na:

- ☞ umieszczaniu tego znaku na towarach objętych rejestracją lub ich opakowaniu i wprowadzaniu tych towarów do obrotu,
- ☞ umieszczaniu znaku na dokumentach związanych z wprowadzaniem towarów do obrotu lub związanych ze świadczeniem usług,
- ☞ posługiwaniu się nim w celu reklamy.

Udzielone prawa ochronne na znaki towarowe podlegają **wpisowi do rejestru znaków towarowych**, a ich udzielenie stwierdza się przez wydanie świadectwa ochronnego. Uprawniony może wskazać, że jego znak został zarejestrowany, poprzez umieszczenie w sąsiedztwie znaku towarowego oznaczenia ®.

Czas trwania prawa ochronnego na znak towarowy wynosi **dziesięć lat od daty jego zgłoszenia** w Urzędzie Patentowym i może zostać na wniosek uprawnionego przedłużony dla wszystkich lub części towarów, na kolejne okresy dziesięcioletnie.

Prawo ochronne na znak towarowy jest **zbywalne i podlega dziedziczeniu**. Uprawniony z prawa ochronnego na znak towarowy może udzielić innej osobie upoważnienia do używania znaku, zawierając z nią umowę licencyjną. Udzielenie sublicencji na używanie znaku towarowego jest niedopuszczalne. Licencjobiorca może wskazać, że korzysta z licencji na używanie znaku towarowego, poprzez umieszczenie oznaczenia "lic." w sąsiedztwie znaku towarowego.

Organizacja posiadająca osobowość prawną, powołana do reprezentowania interesów przedsiębiorców, może uzyskać prawo ochronne na znak towarowy **przeznaczony do używania w obrocie przez tę organizację i przez zrzeszone w niej podmioty** (wspólny znak towarowy). Zasady używania w obrocie wspólnego znaku towarowego oraz przez zrzeszone w niej podmioty określa regulamin znaku przyjęty przez tę organizację.

Szczegółowe wymogi, jakim powinno odpowiadać zgłoszenie znaku towarowego, oraz szczegółowy zakres i tryb rozpatrywania zgłoszeń określa Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 lipca 2002 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń znaków towarowych (Dz. U. 2002 Nr 115, poz. 998) wraz z późniejszymi zmianami (Dz. U. 2005 Nr 109, poz. 911).

Prawa z rejestracji na oznaczenie geograficzne

Udzielenie prawa z rejestracji na oznaczenie geograficzne następuje po dokonaniu formalnego zgłoszenia oznaczenia, zbadaniu przez Urząd Patentowy ustawowych warunków jego udzielenia i wniesieniu opłaty za ochronę.

Zgłoszenie oznaczenia geograficznego powinno zawierać:

- ☞ dokładne określenie oznaczenia oraz elementów, z którymi będzie ono używane w obrocie (etykiety, opakowania),
- ☞ wskazanie towarów, dla których jest ono przeznaczone,
- ☞ dokładne określenie granic terenu, do którego się ono odnosi,
- ☞ określenie szczególnych cech towarów, jako pochodzących z danego terenu,
- ☞ warunki korzystania z oznaczenia geograficznego obejmujące sposób wytwarzania, szczególne cechy lub właściwości towarów, inne przesłanki, które muszą być spełnione przez osoby chcące używać takiego oznaczenia,
- ☞ wskazanie przedsiębiorców, którzy używają lub będą używać tego oznaczenia.

Zgłoszenia może dokonać organizacja upoważniona do reprezentowania interesów producentów, działająca na danym terenie, lub organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwy ze względu na teren, do którego odnosi się oznaczenie geograficzne. Ochrona oznaczenia geograficznego jest bezterminowa i trwa od dnia dokonania wpisu do rejestru oznaczeń geograficznych, prowadzonego przez Urząd Patentowy.

Udzielone prawa z rejestracji na oznaczenie geograficzne podlegają wpisowi do rejestru oznaczeń geograficznych, a uprawnienia stwierdza się przez wydanie świadectwa rejestracji.

Uprawnieni do oznaczania towarów zarejestrowanym oznaczeniem geograficznym mogą wskazać, że oznaczenie to zostało zarejestrowane poprzez umieszczenie na towarze określenia "Zarejestrowane oznaczenie geograficzne" albo litery "G" wpisanej w okrąg w sąsiedztwie tego oznaczenia.

Szczegółowe wymogi, jakim powinno odpowiadać zgłoszenie oznaczenia geograficznego, a także szczegółowy zakres i tryb rozpatrywania zgłoszeń określa Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2002 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń oznaczeń geograficznych. (Dz. U. 2002 Nr 63 poz. 570).

Prawo z rejestracji topografii układów scalonych

Udzielenie prawa z rejestracji topografii układów scalonych następuje po dokonaniu jej formalnego zgłoszenia, zbadaniu przez Urząd Patentowy ustawowych warunków jego udzielenia i wniesieniu opłaty za pierwszy okres ochronny.

Uprawnionym do uzyskania prawa z rejestracji topografii jest twórca, jego następca prawny albo osoba, z którą twórca jest związany stosunkiem pracy bądź inną umową lub która udzieliła twórcy pomocy przy powstaniu topografii.

Przez uzyskanie prawa z rejestracji nabywa się prawo wyłącznego korzystania z topografii w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Udzielone prawa z rejestracji topografii podlegają wpisowi do rejestru topografii układów scalonych, a ich dzielenie stwierdza się przez wydanie świadectwa rejestracji topografii.

Ochrona topografii ustaje po dziesięciu latach od końca roku kalendarzowego, w którym topografia lub układ zawierający taką topografię był wprowadzony do obrotu, lub końca roku kalendarzowego, w którym dokonano zgłoszenia topografii w Urzędzie Patentowym, w zależności od tego, który z tych terminów upływa wcześniej.

Prawo z rejestracji topografii wygasa również po piętnastu latach od jej dokonania i utrwalenia, jeżeli okres ten upływa wcześniej niż okres, na jaki zostało udzielone prawo z rejestracji, a topografia nie była w tym czasie wykorzystywana w celach handlowych.

Szczegółowe wymogi, jakim powinno odpowiadać zgłoszenie topografii, oraz szczegółowy zakres i tryb rozpatrywania zgłoszeń określa Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 października 2001 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń topografii układów scalonych (Dz. U. 2001 Nr 128, poz. 1413).

3.2. Wynalazek

Zgodnie z art. 24 ustawy Prawo własności przemysłowej wynalazkiem jest **nowe rozwiązanie techniczne**, posiadające **poziom wynalazczy** i nadające się do **przemysłowego stosowania**. Wynalazek uważa się za nowy, jeśli nie jest on częścią stanu techniki. Przez stan techniki rozumie się wszystko to, co przed datą, według której oznacza się pierwszeństwo do uzyskania patentu, zostało udostępnione do wiadomości powszechnej w formie pisemnego lub ustnego opisu, przez stosowanie, wystawienie lub ujawnienie w inny sposób. Wynalazek uważa się za posiadający poziom wynalazczy, jeżeli wynalazek ten nie wynika dla znawcy, w sposób oczywisty, ze stanu techniki. Wynalazek uważany jest za nadający się do przemysłowego stosowania, jeżeli według wynalazku może być uzyskiwany wytwór lub wykorzystywany sposób, w rozumieniu technicznym, w jakiegokolwiek działalności przemysłowej, nie wykluczając rolnictwa.



Schemat 7. Wyłączenia spod ochrony patentowej

Za wynalazki nie uważa się w szczególności:

- ☞ odkryć, teorii naukowych i metod matematycznych,
- ☞ wytworów o charakterze jedynie estetycznym,

- ☞ planów, zasad i metod dotyczących działalności umysłowej lub gospodarczej oraz gier,
- ☞ wytworów, których niemożliwość wykorzystania może być wykazana w świetle powszechnie przyjętych i uznanych zasad nauki,
- ☞ programów do maszyn cyfrowych,
- ☞ przedstawienia informacji.

Na wynalazki udzielane są **patenty** oraz **dodatkowe prawa ochronne**.

3.3. Wzór użytkowy

Zgodnie z art. 94 ustawy Prawo własności przemysłowej wzorem użytkowym jest **nowe i użyteczne rozwiązanie o charakterze technicznym**, dotyczące kształtu, budowy i zestawienia przedmiotów o trwałej postaci. Wzór użytkowy uważa się za rozwiązanie użyteczne, jeżeli pozwala ono na osiągnięcie celu mającego praktyczne znaczenie przy wytwarzaniu lub korzystaniu z wyrobów.

Na wzór użytkowy może być udzielone **prawo ochronne**.

3.4. Wzór przemysłowy

Wzorem przemysłowym jest **nowa i posiadająca indywidualny charakter** postać wytworu lub jego części, nadana mu w szczególności przez cechy linii, konturów kształtów, kolorystykę, strukturę lub materiał wytworu oraz przez jego ornamentację¹. Wytworem jest każdy przedmiot wytworzony w sposób przemysłowy lub rzemieślniczy, obejmujący w szczególności opakowanie, symbole graficzne oraz kroje pisma typograficznego, z wyłączeniem programów komputerowych.

Na wzór przemysłowy może być udzielone **prawo z rejestracji**.

3.5. Znak towarowy

Znakiem towarowym może być **każde oznaczenie, które można przedstawić w sposób graficzny**, jeżeli oznaczenie takie nadaje się do odróżniania towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa². Znakiem towarowym może być w szczególności wyraz, rysunek, ornament, kompozycja kolorystyczna, forma przestrzenna, w tym forma towaru lub opakowania, a także melodia lub inny sygnał dźwiękowy.

Ustawa nie wyklucza uznania za znak towarowy oznaczenia przeznaczonego do równoczesnego używania przez kilku przedsiębiorców, którzy zgłosili go wspólnie (tzw. wspólne prawo ochronne).

Nie udziela się praw ochronnych na oznaczenia, które nie mają dostatecznych znamion odróżniających, tj. które:

- ☞ nie nadają się do odróżniania w obrocie towarów, dla których zostały zgłoszone,
- ☞ składają się wyłącznie z elementów mogących służyć w obrocie do wskazania w szczególności rodzaju towaru, jego pochodzenia, jakości, ilości, wartości, przeznaczenia, sposobu wytwarzania, składu, funkcji lub przydatności,

¹ Art. 102 ustawy Prawo własności przemysłowej.

² Art. 120 ustawy Prawo własności przemysłowej.

- ☞ weszły do języka potocznego lub są zwyczajowo używane w uczciwych i utrwalonych praktykach handlowych.

Nie udziela się praw ochronnych na oznaczenia, których używanie:

- ☞ narusza prawa osobiste lub majątkowe osób trzecich,
- ☞ jest sprzeczne z prawem, porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami,
- ☞ może wprowadzać nabywców w błąd, w szczególności co do charakteru towaru, jego jakości, właściwości lub jego pochodzenia geograficznego.

Znakiem towarowym nie może być - w myśl art. 131 ustawy - oznaczenie zawierające:

- ☞ nazwę lub skrót nazwy Rzeczypospolitej Polskiej, bądź jej symbole, nazwy, herby polskich województw, miast i miejscowości, znaki sił zbrojnych, reprodukcje polskich orderów, odznaczeń lub odznak honorowych, wojskowych i innych, chyba że zgłaszający posiada odpowiednie zezwolenie,
- ☞ skróty nazw, bądź symbole (herby, flagi, godła) obcych państw, organizacji międzynarodowych, a także przyjęte w obcych państwach oznaczenia, stemple kontrolne i gwarancyjne, jeżeli zakaz taki wynika z umów międzynarodowych, chyba że zgłaszający posiada odpowiednie zezwolenie,
- ☞ urzędowo uznane oznaczenia przyjęte do stosowania w obrocie, w szczególności znaki bezpieczeństwa, znaki jakości lub cechy legalizacji, w zakresie w jakim mogłoby to wprowadzić w błąd co do charakteru takich oznaczeń, o ile zgłaszający nie wykaże, że jest uprawniony do ich używania,
- ☞ elementy będące symbolami, w szczególności o charakterze religijnym, patriotycznym lub kulturowym, których używanie obrażałoby uczucia religijne, patriotyczne lub tradycję narodową,
- ☞ stanowią formę bądź inną właściwość towaru lub opakowania, która jest uwarunkowana wyłącznie jego naturą, jest niezbędna do uzyskania efektu technicznego lub zwiększa znacznie wartość towaru.

W Polsce na znak towarowy można być udzielone **prawo ochronne**.

3.6. Oznaczenia geograficzne

Zgodnie z art. 174 ustawy Prawo własności przemysłowej jest to oznaczenie słowne odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do nazwy miejsca, miejscowości, regionu lub kraju, które **identyfikują towar jako pochodzący z tego terenu**, jeżeli określona jakość, dobra opinia lub inne cechy towaru są przypisywane przede wszystkim pochodzeniu geograficznemu tego towaru.

Oznaczeniami geograficznymi są w szczególności (art. 175):

- ☞ nazwy regionalne jako oznaczenia służące do wyróżniania towarów, które pochodzą z określonego terenu oraz posiadają szczególne właściwości, które wyłącznie lub w przeważającej mierze zawdzięczają oddziaływaniu środowiska geograficznego obejmującego łącznie czynniki naturalne oraz ludzkie - których wytworzenie lub przetworzenie następuje na tym terenie,
- ☞ oznaczenia pochodzenia jako oznaczenia służące do wyróżniania towarów pochodzących z określonego terenu oraz posiadających pewne szczególne właściwości

- albo inne cechy szczególne przypisywane pochodzeniu geograficznemu, czyli terenowi, gdzie zostały one wytworzone lub przetworzone,
- ☞ oznaczenia stosowane dla towarów, które są wytworzone z surowców lub półproduktów pochodzących z określonego terenu, większego niż teren wytworzenia lub przetworzenia towaru, jeżeli są one przygotowywane w szczególnych warunkach i istnieje system kontroli przestrzegania tych warunków,
 - ☞ określenia o charakterze geograficznym nie odpowiadające dosłownie terenowi, z którego towar pochodzi, lub inne określenia używane tradycyjnie, jeżeli są one stosowane dla towarów pochodzących z danego terenu.

Na oznaczenie geograficzne może być udzielone **prawo z rejestracji**.

3.7. Topografia układu scalonego

Ochronie podlega w tym przypadku rozwiązanie polegające na **przestrzennym**, wyrażonym w dowolny sposób **rozplanowaniu elementów**, z których co najmniej jeden jest elementem aktywnym, oraz wszystkich lub części **połączeń układu scalonego**. Przez układ scalony rozumie się jedno lub wielowarstwowy wytwór przestrzenny, utworzony z elementów z materiału półprzewodnikowego tworzącego ciągłą warstwę, ich wzajemnych połączeń przewodzących i obszarów izolujących, nierozdzielnie ze sobą sprzężonych, w celu spełnienia funkcji elektronicznych.

Na topografię układu scalonego udzielane jest **prawo z rejestracji**.

Warunkiem uzyskania prawa z rejestracji na topografię jest jej **oryginalność** - to znaczy, że jest **wynikiem pracy intelektualnej twórcy** i **nie jest powszechnie znana** w chwili jej powstania. Na topografię składającą się z elementów powszechnie znanych udziela się prawa z rejestracji tylko w takim zakresie, w jakim **kombinacja** tych elementów jest oryginalna.

4. OCHRONA BAZ DANYCH

Wprowadzenie

Ochrona baz danych w Polsce regulowana jest za pomocą dwóch aktów prawnych:

- ☞ Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 (Dz. U 1994 Nr 24 poz. 83) wraz z późniejszymi zmianami (Dz. U. 2000 Nr 53 poz. 637, Dz. U. 2002 Nr 197 poz. 1662, Dz. U. 2003 Nr 166 poz. 1610 i Dz. U. 2004 Nr 91 poz. 869),
- ☞ Ustawy o ochronie baz danych z dnia 27 lipca 2001 r (Dz. U. 2001 Nr 128, poz. 1402).

4.1. Rodzaje baz danych

Polskie prawo różnicuje bazy danych na dwie grupy:

- ☞ bazy danych, które - w myśl Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych - są utworami,
- ☞ bazy danych, które nie są utworami i podlegają przepisom Ustawy o ochronie baz danych.

4.2. Bazy danych będące utworami

Bazy danych oraz zbiory, antologie i wybory podlegają - zgodnie z art. 3 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 - ochronie z tytułu praw autorskich pod warunkiem, że **spełniają cechy utworu**, tzn. że ich dobór, układ, bądź zestawienie stanowi własną intelektualną twórczość autora. Twórczym elementem bazy - poza wyborem i układem - może też być forma jej przedstawienia. Baza danych jest utworem, gdy spełnia kryterium oryginalności i indywidualności. Utworami nie są więc bazy danych, w których zestawiono materiały bądź informacje w kolejności alfabetycznej czy chronologicznej, także książki adresowe, indeksy rzeczowe, osobowe i inne.

Ochrona baz danych będących utworami

Bazy danych będące utworami chronione są zgodnie z Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Twórcom tych baz przysługują więc zarówno osobiste, jak i majątkowe prawa autorskie.

Baza danych spełniająca cechy utworu jest chroniona prawem autorskim nawet wówczas, gdy zawarte w niej materiały nie podlegają ochronie prawami autorskimi.

Autorskie prawa majątkowe do baz danych będących utworami są ograniczone w porównaniu z prawami przysługującymi twórcom innych utworów. Zgodnie z art. 171 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych zarówno opracowywanie, jak i zwielokrotnianie baz danych będących utworami nie wymaga zezwolenia autora, pod warunkiem, że jest dokonywane przez legalnego użytkownika bazy danych lub jej kopii.

4.3. Bazy danych nie będące utworami

Bazą danych nie będącą utworem jest „zbiór danych lub jakichkolwiek innych materiałów i elementów zgromadzonych według określonej systematyki lub metody, indywidualnie dostępnych w jakikolwiek sposób, w tym środkami elektronicznymi, wymagający istotnego, co do jakości lub ilości, nakładu inwestycyjnego w celu sporządzenia, weryfikacji lub prezentacji jego zawartości”³.

Ochrona baz danych nie będących utworami

Ustawa o ochronie baz danych chroni **interesy producenta bazy**, którym może być osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, która ponosi nakłady inwestycyjne przy tworzeniu bazy. Producentem bazy powstałej w wyniku stosunku pracy jest pracodawca, producentem bazy powstałej w oparciu o umowę o dzieło lub zlecenie jest zleceniodawca chyba, że umowa stanowi inaczej.

Ochrona przysługuje bazom danych, których producent:

- ☞ jest obywatelem RP albo ma na jej terytorium swoją siedzibę lub
- ☞ jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej albo ma miejsce stałego pobytu na terytorium Wspólnoty Europejskiej lub
- ☞ jest osobą prawną założoną zgodnie z prawem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, posiadającą siedzibę i zakład główny wykonywania działalności na terytorium Wspólnoty Europejskiej.

Ustawa o ochronie baz danych daje producentowi bazy **wyłączne prawo do pobierania danych i wtórnego ich wykorzystania** w całości lub w istotnej części, co do jakości lub ilości. Poza zakresem wyłącznego prawa producenta bazy jest więc korzystanie przez osoby trzecie z nieistotnej części tej bazy.

Ustawa o ochronie baz danych pozwala na korzystanie z baz danych na zasadzie tzw. **dozwolonego użytku**. Zgodnie z art. 8 Ustawy możliwe jest korzystanie z istotnej, co do jakości lub ilości, części rozpowszechnionej bazy danych:

- ☞ do własnego użytku osobistego, ale tylko z zawartości nieelektronicznej bazy danych,
- ☞ w charakterze ilustracji (tzw. prawo cytatu), w celach dydaktycznych lub badawczych, ze wskazaniem źródła, jeżeli takie korzystanie jest uzasadnione niekomercyjnym celem, dla którego wykorzystano bazę,
- ☞ do celów bezpieczeństwa wewnętrznego, postępowania sądowego lub administracyjnego.

Ustawa nie przewiduje jednak możliwości **korzystania z całej bazy danych**.

Prawo do bazy jest **zbywalne** - może zostać przeniesione na inne osoby w drodze dziedziczenia lub na podstawie umowy. Może to być umowa sprzedaży lub umowa licencyjna pozwalająca na korzystanie z bazy w ściśle określonym zakresie.

Art. 4 Ustawy zastrzega, że ochrona przyznana bazom danych **nie obejmuje programów komputerowych** użytych do sporządzenia baz danych lub korzystania z nich.

³ Art. 2. Ustawy z dnia 21 lipca 2001 r. o ochronie baz danych.

Ustawa o ochronie baz danych z dnia 21 lipca 2001 dostosowując prawo polskie do wymogów Dyrektywy Parlamentu i Rady 96/9 z dnia 11 marca 1996 o prawnej ochronie baz danych, wprowadza pojęcia użyte w dyrektywie, takie jak:

- ☞ **pobieranie danych** - stałe lub czasowe przejęcie lub przeniesienie całości lub istotnej, co do jakości lub ilości, części zawartości bazy danych na inny nośnik, bez względu na sposób lub formę tego przejęcia lub przeniesienia,
- ☞ **wtórne wykorzystanie** - publiczne udostępnienie bazy danych w dowolnej formie, a w szczególności poprzez rozpowszechnianie, bezpośrednie przekazywanie lub najem z zastrzeżeniem, że wypożyczenie baz danych nie stanowi ani pobierania danych, ani wtórnego ich wykorzystania.

Dyrektywa z 1996 roku wprowadza prawo *sui generis* baz danych niezależnie od tego, czy baza podlega ochronie z tytułu prawa autorskiego, czy - z uwagi na niespełnienie przesłanki twórczego charakteru - jej nie podlega. Aby baza danych była objęta ochroną typu *sui generis* wystarczające jest wykazanie przez producenta faktu poniesienia istotnego wkładu ilościowego lub/i jakościowego w otrzymanie, weryfikację lub prezentację bazy.

Prawa producenta do bazy danych trwają przez okres **piętnastu lat**⁴:

- ☞ od daty jej sporządzenia, następujących po roku w którym baza danych została sporządzona,
- ☞ od daty jej udostępnienia publicznie następujących po roku, w którym doszło do jej udostępnienia po raz pierwszy.

W przypadku jakiegokolwiek istotnej, zmiany treści bazy danych, co do jakości lub ilości, w tym jej uzupełnienia, zmiany lub usunięcia jej części, mających znamiona nowego istotnego, co do jakości lub ilości, nakładu okres jej ochrony liczy się odrębnie.

⁴ Art. 10 Ustawy o ochronie baz danych.

5. NIEUCZCIWA KONKURENCJA

Wprowadzenie

W ochronie własności intelektualnej pewną rolę odgrywa Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁵, szczególnie regulacje zawarte w art. 11, stanowiącym, że *czynem nieuczciwej konkurencji jest przekazanie, ujawnienie lub wykorzystanie cudzych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa albo ich nabycie od osoby nieuprawnionej, jeżeli zagraża lub narusza interes przedsiębiorcy*. Przez tajemnicę przedsiębiorstwa rozumie się przy tym nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania ich poufności.

5.1. Czyny nieuczciwej konkurencji

Czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta. Przedsiębiorcą, w rozumieniu Ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, jest każda osoba (fizyczna, prawna, jednostka organizacyjna, nieposiadająca osobowości prawnej), która prowadząc, chociażby ubocznie, działalność zarobkową lub zawodową, uczestniczy w działalności gospodarczej.

Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji wymienia przykłady działań, które stanowią czyny nieuczciwej konkurencji.

Oznaczenie przedsiębiorstwa wprowadzające w błąd

Czynem nieuczciwej konkurencji jest takie oznaczenie przedsiębiorstwa, które może wprowadzić w błąd klientów co do jego tożsamości, na przykład używanie firmy lub skrótu firmy innego przedsiębiorstwa.

Wprowadzające w błąd oznaczenie towarów lub usług

Za czyn nieuczciwej konkurencji w każdym przypadku uznane będzie takie oznaczenie towarów lub usług, które może wprowadzić w błąd klientów co do istotnych cech tych towarów lub usług, takich jak ich pochodzenie, ilość, jakość, składniki, sposób zastosowania, a także ryzyko, związane z korzystaniem z nich. Ponadto czynem nieuczciwej konkurencji jest oznaczanie towaru lub usługi fałszywym lub wprowadzającym w błąd oznaczeniem geograficznym. Ponadto czynem nieuczciwej konkurencji jest fałszywe lub oszukańcze używanie chronionych oznaczeń geograficznych i chronionych nazw pochodzenia.

Naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa

Tajemnicę przedsiębiorstwa stanowią nieujawnione do wiadomości publicznej informacje przedsiębiorstwa (techniczne, technologiczne, organizacyjne lub inne wchodzące w

⁵ Dz.U. z 2003 r., nr 153, poz. 1503 z późn. zm.

zakres tzw. *know-how*) posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął nie-zbędne działania w celu zachowania ich poufności. W każdym przypadku za czyn nieuczciwej konkurencji będzie uznane wykorzystanie cudzych informacji, stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa, polegające na ich przekazaniu, ujawnieniu, wykorzystaniu lub nabyciu od nieuprawnionego.

Nakłanianie do niewykonania umowy lub obowiązków pracowniczych

Za czyn nieuczciwej konkurencji uznaje się nakłanianie pracownika przedsiębiorcy do niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych. Nieuczciwą praktyką jest również namawianie klienta przedsiębiorcy do rozwiązania lub niewykonania umowy z tym przedsiębiorcą w celu osiągnięcia korzyści lub zaszkodzenia przedsiębiorcy. Niekiedy w takich przypadkach zdarza się, że konkurencyjny przedsiębiorca oferuje nawet pomoc prawną, ułatwiającą rozwiązanie zawartej umowy w celu pozyskania w nieuczciwy sposób nowego klienta.

Naśladownictwo produktów

Naśladowanie gotowego produktu poprzez kopiowanie zewnętrznej postaci tego produktu stanowi czyn nieuczciwej konkurencji, jeżeli może wprowadzić klienta w błąd co do tożsamości produktu lub producenta. Dozwolone jest naśladowanie cech funkcjonalnych produktu, chyba że wiąże się z naśladowaniem charakterystycznej formy produktu i przez to mogłoby wprowadzić klienta w błąd co do tożsamości tego produktu lub producenta. Przyjmuje się, że prawo naśladowania cech funkcjonalnych produktu może wchodzić w rachubę wyłącznie wówczas, gdy jest niezbędne dla zapewnienia produktowi funkcjonalności lub użyteczności (np. skopiowanie kształtu tubki, w którym sprzedawany jest krem do rąk, ale już nie jej kolorystki).

Rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji

Czynem nieuczciwej konkurencji jest rozpowszechnianie nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd informacji o swoim lub innym przedsiębiorstwie lub przedsiębiorcy, jeżeli ma na celu przysporzenie korzyści lub wyrządzenie szkody.

Utrudnianie dostępu do rynku

Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji szczegółowo opisuje działania, uznawane za utrudnianie innym przedsiębiorcom dostępu do rynku, a przez to stanowiące czyn nieuczciwej konkurencji. Wśród tych działań ustawa wymienia m.in. sprzedaż towarów/usług poniżej kosztów wytworzenia lub kosztów zakupu (*dumping*), bezzasadnie zróżnicowane traktowanie klientów, czy pobieranie opłat za przyjęcie towaru innych niż marża handlowa.

Ustawa także stwierdza, że czynem nieuczciwej konkurencji jest utrudnianie dostępu do rynku małym przedsiębiorcom poprzez sprzedaż towarów lub usług w sklepach o powierzchni powyżej 400 m², po cenie nieuwzględniającej marży handlowej.

Wyjątkiem od zakazu takiej sprzedaży jest możliwość prowadzenia sprzedaży w ramach:

- ☞ wyprzedaży posezonowej, prowadzonej dwa razy w roku, na koniec sezonu letniego i zimowego, trwającej każdorazowo nie dłużej, niż miesiąc;

- ☞ wyprzedaży ze względu na upływający termin przydatności do spożycia lub minimalnej trwałości towaru;
- ☞ likwidacji placówki handlowej.

Przekupstwo osoby pełniącej funkcję publiczną

Czynem nieuczciwej konkurencji jest przekupstwo osoby pełniącej funkcję publiczną, stanowiące jednocześnie przestępstwo, zgodnie z przepisami Kodeksu karnego, którego art. 229 stanowi, że:

§ 1. Kto udziela lub obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 3. Kto udziela lub obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną, aby skłonić ją do naruszenia obowiązku służbowego, albo udziela korzyści takiej osobie za naruszenia obowiązku służbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto osobie pełniącej funkcję publiczną udziela lub obiecuje udzielić korzyści majątkowej znacznej wartości.

§ 5. Karom określonym w § 1-4 podlega odpowiednio także ten, kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, w związku z pełnieniem tej funkcji.

Podobnymi sankcjami objęta została korupcja bierna, polegająca na przyjmowaniu korzyści osobistej lub majątkowej przez osobę pełniącą funkcję publiczną. Na mocy art. 228 Kodeksu karnego:

§ 1. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści żąda, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony w związku z naruszeniem przepisów prawa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, uzależnia wykonanie czynności służbowej od otrzymania korzyści majątkowej.

§ 5. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości lub jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 6. Karom określonym w § 1-5 podlega odpowiednio także ten, kto w związku z pełnieniem funkcji publicznej w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści żąda, albo uzależnia wykonanie czynności służbowej od jej otrzymania.

Kradzież sygnału telewizyjnego

Zgodnie z przepisami polskiego prawa, niektóre usługi, świadczone drogą elektroniczną, a oparte na dostępie warunkowym, podlegają ochronie. Do usług takich należy przede wszystkim rozpowszechnianie i rozprowadzanie programów telewizyjnych i radiowych. W związku z tym wytwarzanie, import, dystrybucja, sprzedaż lub inne korzystanie z urządzeń

niedozwolonych, tj. służących do bezprawnego uzyskiwania dostępu do chronionych usług, stanowi czyn nieuczciwej konkurencji.

Promocja

Zasadą jest, że za czyn nieuczciwej konkurencji uważa się sprzedaż konsumentom towarów lub usług połączoną z przyznaniem wszystkim lub niektórym nabywcom nieodpłatnej premii, którą stanowią towary lub usługi odmienne od stanowiących przedmiot sprzedaży. Czynu nieuczciwej konkurencji nie stanowi jednak sprzedaż promocyjna, jeżeli premią jest towar lub usługa:

- ☞ niewielkiej wartości (lub próbka towaru); lub
- ☞ wygrana w loterii promocyjnej, organizowanej zgodnie z przepisami Ustawy o grach i zakładach wzajemnych, lub ewentualnie w konkursie, którego wynik nie zależy od przypadku.

Ustawodawca oszczędził od definiowania pewnych praktyk w zakresie loterii promocyjnych jako czynu nieuczciwej konkurencji. Formułowanie ofert loterii promocyjnej w sposób stwarzający konsumentowi pewność wygranej, pod warunkiem złożenia zamówienia lub zapłaty z góry określonej kwoty, nie jest już wyraźnie zakazane przez ustawę o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Może jednak stanowić nieuczciwą praktykę rynkową wprowadzającą w błąd, w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym.

Systemy sprzedaży lawinowej

Do czynów nieuczciwej konkurencji zaliczane jest organizowanie systemu sprzedaży lawinowej, tj. systemu, w którym proponuje się nabywanie towarów lub usług poprzez składanie nabywcom obietnicy uzyskania korzyści materialnych w zamian za nakłonienie innych osób do dokonania takich samych transakcji.

Organizowanie systemu sprzedaży lawinowej nie będzie jednak uznane za czyn nieuczciwej konkurencji, jeżeli:

- ☞ obiecane korzyści materialne pochodzą ze środków uzyskiwanych z zakupu lub ze sprzedaży dóbr i usług po cenie, której wartość nie może rażąco przekraczać rzeczywistej wartości rynkowej tych dóbr i usług; oraz
- ☞ osoba rezygnująca z udziału w systemie ma prawo do odsprzedaży organizatorowi systemu za co najmniej 90% ceny zakupu wszystkich towarów, zakupionych od organizatora w ciągu ostatnich 6 miesięcy.

Sprzedaż w sklepach dyskontowych pod własną marką

Czynem nieuczciwej konkurencji jest wprowadzanie do obrotu przez sieci sklepów dyskontowych towarów pod własną marką, tj. oznaczonych marką stanowiącą własność właściciela sieci lub podmiotów zależnych, jeżeli towary te stanowią ponad 20% wartości obrotów.

Systemy argentyńskie

Prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie tzw. systemu konsorcyjnego (systemu argentyńskiego) polega na zarządzaniu mieniem gromadzonym w ramach grupy z udziałem konsumentów, utworzonej w celu finansowania zakupu towarów lub usług na rzecz uczestników grupy.

Systemy argentyńskie w sierpniu 2004 zostały objęte regulacją ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, przede wszystkim ze względu na liczne przypadki naruszania praw konsumentów w istniejących dotychczas systemach konsorcyjnych. W szczególności naruszenia te polegały na utrudnianiu wycofania się z systemu przed czasem, odmowie zwrotu wpłaty wstępnej konsumentom, którzy rezygnowali z systemu, zawieraniu z konsumentami umów, zawierających niedozwolone postanowienia umowne, i in.

W sierpniu 2007 r. doszło do zmiany stanu prawnego polegającej na uchyleniu przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji odnoszących się do prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie systemu konsorcyjnego i poddaniu jej regulacji ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Zgodnie z postanowieniami ustawy, prowadzenie działalności w formie systemu konsorcyjnego lub organizowanie grupy z udziałem konsumentów w celu finansowania zakupu w systemie konsorcyjnym uznaje się za nieuczciwą praktykę rynkową. Powyższe rozwiązanie uprawnia konsumentów, których interesy zostały naruszone, do występowania z indywidualnymi roszczeniami wobec przedsiębiorcy działającego w systemie konsorcyjnym (konsument może żądać m.in. zaniechania tej praktyki, usunięcia jej skutków, naprawienia szkody).

5.2. Odpowiedzialność z tytułu czynu nieuczciwej konkurencji

Popelnienie czynu nieuczciwej konkurencji może rodzić odpowiedzialność cywilną, a także odpowiedzialność karną.

Odpowiedzialność cywilna

Przedsiębiorca, którego interes został naruszony, lub chociażby tylko zagrożony, w związku z dokonaniem czynem nieuczciwej konkurencji, może żądać od przedsiębiorcy dokonującego czynu nieuczciwej konkurencji:

- ☞ zaniechania niedozwolonych działań,
- ☞ usunięcia skutków tych działań,
- ☞ złożenia określonego oświadczenia,
- ☞ naprawienia wyrządzonej szkody,
- ☞ wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści,
- ☞ zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny - jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji był zawiniony.

Z wymienionymi wyżej roszczeniami (z pewnymi wyjątkami) może także wystąpić organizacja, której celem statutowym jest ochrona interesów przedsiębiorców.

Odpowiedzialność karna

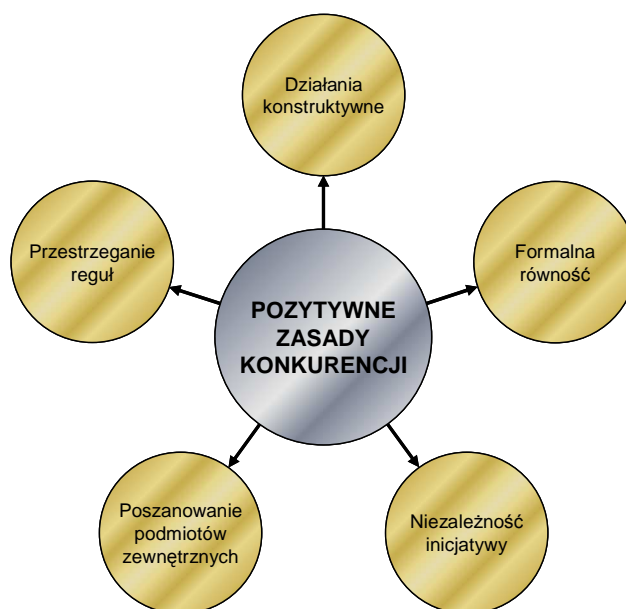
Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji wprowadza odpowiedzialność karną z tytułu popełnienia niektórych z przewidzianych w tej ustawie czynów nieuczciwej konkurencji. Popelnienie jednego z opisanych w ustawie przestępstw (lub wykroczeń) zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności a nawet pozbawienia wolności (maksymalnie do 8 lat).

Sciganie przestępstw (lub wykroczeń) z Ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji następuje na wniosek (żądanie) pokrzywdzonego.

5.3. Pozytywne zasady konkurencji gospodarczej

Każdy przypadek nieuczciwej konkurencji stanowi właściwie zamach na jej rzeczywiste istnienie. Systemowej eliminacji zdrowej konkurencji służą praktyki monopolistyczne, podejmowane zarówno w otwartej formie, jak i przez konsolidację firm w celu zawłaszczenia rynku i wyeliminowania poza obszar zachodzących na nim procesów podmiotów słabszych. Alokacja zasobów znacznej ilości umożliwia stosowanie przez dłuższy okres czasu praktyk dumpingowych, których drobni przedsiębiorcy nie są w stanie przetrwać, tracąc klientów i z czasem ogłaszając upadłość, stwarzającą przestrzeń dla funkcjonowania potentatów, mogących w tym momencie praktycznie dowolnie regulować ceny na rynku.

Podstawową cechą zdrowej gospodarki i poprawnych stosunków społeczno – gospodarczych jest zasada pozytywnej konkurencji. Napędza ona innowacyjność, wpływa na wzrost produktywności oraz stymuluje rozwój osobisty pracowników. Uczciwa konkurencja powoduje rywalizację przebiegającą zgodnie z obowiązującymi normami, których zadaniem jest przyniesienie korzyści wszystkim podmiotom działającym na rynku. L.S. Paine zebrał zasady składające się na konkurencję pozytywną. Jej idea przewodnia sprowadza się do rywalizacji, w której nie przeszkadza się przeciwnikowi.



Schemat 8. Zasady pozytywnej konkurencji gospodarczej

1. **Zasada niezależnej inicjatywy** stanowi, że firmy konkurujące ze sobą mają występować jako niezależne jednostki, wyłącznie we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność. Firmy powinny podejmować decyzje niezależnie od siebie, orientując się na nabywców i ich potrzeby, a nie na inne firmy. Każdy podmiot powinien kierować się własnymi celami, nie skupiając swojej uwagi i sił na zwalczaniu konkurentów.

2. **Zasada działań konstruktywnych** nakłada na firmę obowiązek działania w najlepszy z możliwych sposobów, tak jak tylko stać na to daną osobę czy firmę. Podobnie jak zasada niezależnej inicjatywy, tak i zasada działań konstrukcyjnych kieruje się postulatem przedsiębiorczości, innowacyjności, kreatywnego podejścia do działań ekonomicznych.

3. **Zasada formalnej równości** zakłada, że szansę w konkurencji ekonomicznej powinny być takie same dla wszystkich podmiotów gospodarczych. Wprawdzie realne

szansę konkurowania są różne ze względu na dysproporcje występujące pomiędzy poszczególnymi podmiotami w posiadanym doświadczeniu w prowadzeniu interesów, zasobach produkcyjnych i możliwościach ich powiększania, indywidualnych zdolnościach i możliwościach, to korzystanie ze swojej przewagi nie jest niemoralne, jeśli nie narusza formalnej równości szans.

4. **Zasada poszanowania podmiotów zewnętrznych** określa, że moralne są tylko takie działania konkurencyjne, które nie naruszają godności klientów lub konkurentów oraz ich podstawowych praw. Chodzi tu o regulację sposobów uzyskiwania zamówień, posługiwania się promocją i reklamą.

5. **Zasada poszanowania reguł** określa, iż działania podmiotów powinny być zgodne z wszelkimi ogólnie przyjętymi normami moralnymi oraz obowiązującym prawem.

6. MIĘDZYNARODOWE STANDARDY OCHRONY WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Wprowadzenie

Ochrona własności intelektualnej została uregulowana również przez międzynarodowe konwencje, w większości przypadków ratyfikowane przez Polskę. Dokumentami tego rodzaju są przede wszystkim:

- ☞ Konwencja paryska o ochronie własności przemysłowej
- ☞ Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych,
- ☞ Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych (zwana konwencją rzymską),
- ☞ Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej TRIPS,
- ☞ Traktat WIPO o prawie autorskim,
- ☞ Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach.

6.1. Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych

Konwencja została przyjęta w Bernie w roku 1886 w celu zapewnienia wielostronnej międzynarodowej ochrony dzieł literackich i artystycznych. Jej tekst był wielokrotnie modyfikowany, co wyraźnie widoczne jest w tytule dokumentu. W Polsce wersją wiążącą jest tekst paryski z roku 1971.

Konwencja berneńska ma zastosowanie, gdy autor – lub autorzy – jest obywatelem każdego z państw-stron konwencji, lub w jednym z nich posiada stałe miejsce pobytu. Jeden z krajów Związku Berneńskiego musi być także miejscem pierwszej lub równoczesnej publikacji podlegającego ochronie utworu. Ochrona konwencyjna stosowana jest na terytorium innym, niż kraj pochodzenia utworu, gdyż we własnym państwie autor korzysta z ochrony lokalnego systemu prawnego.

Zakres ochrony konwencyjnej opiera się na czterech podstawowych zasadach:

- ☞ konwencyjnego minimum ochrony,
- ☞ asymilacji,
- ☞ automatyczności ochrony,
- ☞ niezależności ochrony.

Konwencyjne **minimum ochrony** gwarantuje autorowi prawo do ochrony autorskich praw osobistych oraz autorskich praw majątkowych. Ochrona **autorskich praw osobistych** obejmuje w szczególności prawo do autorstwa dzieła, zachowania jego integralności oraz sprzeciwiania się wszelkim działaniom na szkodę dzieła poprzez jego przeróbki, adaptacje, zniekształcenia w procesie tłumaczenia, itp. Za szkodę tego rodzaju uważane są również sytuacje, w których dochodzi do zagrożenia jej powstaniem. Ponadto autor ma prawo do ochrony własnej godności i dobrego imienia. Ochrona **autorskich praw majątkowych** obejmuje w minimalnym zakresie zabezpieczenie przed zwielokrotnianiem dzieła bez zgody autora, w

tym przez emisję w eterze, bądź nadanie telewizyjne, prawo do adaptacji utworu oraz jego ekranizacji.

Zasada asymilacji oznacza traktowanie każdego autora, będącego obywatelem jednego z państw-stron konwencji na terenie każdego kraju tak samo, jak autorów własnych. Innymi słowy, na terenie każdego kraju – poza własnym – autor ma prawo domagać się takiego samego poziomu ochrony prawnoautorskiej, jaka gwarantowana jest przez to państwo własnym obywatelom. W praktyce oznacza to stosowanie konwencji tylko w przypadkach, gdy ochrona prawna w danym kraju wyznaczona została na poziomie niższym, niż wynikająca z konwencji. Zasada asymilacji jest zasadą niezależną od zasady konwencyjnego minimum ochrony, wobec czego to od autora zależy, czy będzie powoływał się na prawo lokalne, czy też na konwencyjne minimum ochrony.

Ochrona autorskich praw osobistych i majątkowych *ex iure conventionis* następuje **automatycznie**, bez konieczności dopełnienia jakichkolwiek formalności w postaci rejestracji dzieła, jego zgłoszenia, itd. Ochrona ta podlega jednak z mocy konwencji pewnym ograniczeniom, wynikającym dozwolonych ograniczeń prawa autorskiego. Należy do nich m.in. korzystanie z dzieł w celach dydaktycznych, ilustracyjnych, przedruku prasowego, bądź sporządzania sprawozdań o aktualnych wydarzeniach.

Zasada niezależności ochrony oznacza, że w krajach-stronach konwencji dzieło podlega ochronie także wówczas, gdy nie jest chronione w kraju pochodzenia. Może tak być np. w związku ze stosowaniem w ustawodawstwie kraju pochodzenia dzieła surowszych kryteriów uznania dzieła za twórcze, bądź z powodu jego wyłącznie spod ochrony, gdy dzieło w danym kraju może stanowić materiał urzędowy, itp.

Minimalny okres ochrony autorskich praw osobistych oraz autorskich praw majątkowych konwencja wyznacza na co najmniej 50 lat.

6.2. Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych

Konwencja rzymska z dnia 26 października 1961 r. dotyczy w głównej mierze ochrony praw pokrewnych. Ochroną konwencyjną zostały objęte:

- ☞ prawa artystów wykonawców,
- ☞ prawa producentów fonogramów,
- ☞ prawa do nadań.

Podstawową zasadą konwencyjną jest **zagwarantowanie minimum ochrony**, realizowanego przez zapobieganie nadaniom oraz publicznemu odtwarzaniu i wykonywaniu fonogramów bez zgody artystów wykonawców. Z mocy konwencji zabronione jest również utrwalanie wykonania bez zgody artysty wykonawcy oraz zwielokrotnienie dokonanego utrwalenia, gdyby doszło do niego bez zgody artysty wykonawcy, bądź do powielenia wykonania doszło w innym celu, niż ten, na który artysta wykonawca wyraził zgodę. We wszystkich tych przypadkach prawo artysty-wykonawcy zostało ograniczone do domagania się godziwego wynagrodzenia, co wynika prawdopodobnie ze względów praktycznych, gdyż trudno sobie wyobrazić uniemożliwienie dystrybucji utworu już nadanego na antenie, bądź wprowadzonego do obrotu na nośnikach CD, DVD, itd. Jest rzeczą interesującą, iż ochrona konwencyjna w tym przypadku nie dotyczy nagrań audiowizualnych, przez co ustalenia konwencji rzymskiej czyni wymierzonymi głównie w piractwo fonograficzne.

Producentom fonogramów konwencja przyznaje wyłączne prawo wyrażania zgody na zwielokrotnienie stanowiących ich własność materiałów dźwiękowych. W przypadku naruszenia tego prawa producentowi fonogramu przysługuje uprawnienie do wynagrodzenia.

Uprawnieniem **organizacji nadawczych** jest natomiast wyłączność udzielania zezwolenia na wielokrotne nadawanie stanowiących ich własność programów oraz utrwalanie tych nadań i ich zwielokrotnianie uzyskanego w ten sposób materiału oraz jego publiczne odtwarzanie. O ile ostatni element zasadniczo nie budzi wątpliwości, to trudno sobie wyobrazić w praktyce możliwość efektywnego zapobiegania nagrywaniu programów telewizyjnych w sytuacji powszechnego dostępu do nagrywarek komputerowych, przenośnych dysków, kart SD, itp.

Ochrona konwencyjna rozciąga się w każdym przypadku na wykorzystanie materiału fonograficznego do innych celów, niż przewidziane w zawartej umowie z artystą wykonawcą, producentem fonogramu, bądź organizacją nadawczą. Dzięki temu podmioty, którym przysługują prawa pokrewne, zostały wyposażone w możliwość sprawowania kontroli nie tylko nad samym utrwalaniem materiału fonograficznego, lecz także sposobami jego dystrybucji.

Minimalny okres ochrony konwencyjnej jest relatywnie krótki i wynosi zaledwie 20 lat. Czas ten obliczany jest zgodnie z ogólnymi zasadami, uwzględniając pełne lata przypadające po roku, w którym nastąpiło utrwalenie utworu, bądź miało miejsce jego nadanie lub wykonanie.

6.3. Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej TRIPS

Porozumienie to stanowi załącznik do porozumienia w sprawie utworzenia Światowej Organizacji Handlu (WTO). Porozumienie TRIPS, zawarte w 1994 r., przewiduje stosowanie zasady równego traktowania podmiotów wszystkich krajów członkowskich TRIPS, w zakresie ochrony własności intelektualnej (podmioty innych krajów członkowskich mają być traktowane nie mniej korzystnie niż własne podmioty).

Jakakolwiek korzyść, udogodnienie, przywilej lub zwolnienie, przyznane przez kraj członkowski TRIPS podmiotom innego kraju, będzie przyznane niezwłocznie i bezwarunkowo podmiotom wszystkich krajów - członków Porozumienia.

Pierwszą zasadą Porozumienia TRIPS jest **minimum ochrony**, w istotny sposób ograniczające zasadę traktowania krajowego. W praktyce oznacza to, że przyjęto rozwiązanie odmiennie, niż w przypadku konwencji berneńskiej oraz konwencji rzymskiej, nie nakładając na żaden z krajów-sygnatariuszy obowiązku zapewnienia komukolwiek ochrony wyższej, niż konwencyjna.

W zakresie ochrony prawnoautorskiej Porozumienie TRIPS pokrywa się z paryskim tekstem konwencji berneńskiej, jednak z wyłączeniem ochrony autorskich praw osobistych, co wyraźnie wynika z handlowego charakteru tego porozumienia. Dodatkowej ochrony udzielono natomiast **bazom danych** oraz **programom komputerowym**.

Ograniczona za to została ochrona praw pokrewnych, wynikająca z konwencji rzymskiej. Na mocy porozumienia TRIPS obejmuje ona jedynie prawo zapobiegania przez artystów wykonawców utrwalaniu wykonania oraz jego reprodukcji i rozpowszechniania. Nieznane wcześniej zaawansowanie technologiczne w zakresie środków przekazu bezprzewodowego przyczyniło się do wprowadzenia dodatkowej ochrony przed tego rodzaju transmisjami na żywo bez zgody artysty wykonawcy.

Odmienne, niż postanowienia konwencji rzymskiej, porozumienie TRIPS nie przewiduje wynagrodzenia za korzystanie z emisji radiowej, bądź telewizyjnej opublikowanego fonogramu, za to przyznaje prawo do wynagrodzenia, wynikającego z najmu egzemplarzy fonogramu. Na mocy porozumienia TRIPS przyznano również stacjom nadawczym prawo do utrwalania, reprodukcji oraz powtórnych nadań własnych fonogramów. Prawo to jednak może zostać skutecznie sparaliżowane przez ustawodawstwo poszczególnych krajów, gdy tylko

zapewniony zostanie odpowiednio wysoki poziom ochrony prawnoautorskiej oraz praw pokrewnych artystów wykonawców.

Porozumienie TRIPS jest jedyną konwencją, która w swą treść posiada wbudowane mechanizmy nacisku na kraje członkowskie w przypadku niezadowolającego poziomu realizacji ustaleń. Mogą wówczas zostać wprowadzone obostrzenia, stosowane w innych przypadkach przez Światową Organizację Handlu.

W praktyce porozumienie TRIPS przynosi korzyści przede wszystkim krajom rozwiniętym, które stać m.in. na badania naukowe i rozwijanie technologii, uderza natomiast w kraje ubogie, które muszą kupować owoce myśli technicznej i naukowej, ponosząc wysokie opłaty patentowe i licencyjne. W rezultacie utrudnia im to dostęp do podstawowych dóbr, a nawet leków ratujących życie (w tym na AIDS). Padają też ofiarą piractwa intelektualnego ze strony bogatych firm, wykorzystujących np. wiedzę ludów tubylczych na temat roślin leczniczych i uzyskujących na nie patenty, korzystających bez opłat z lokalnego wzornictwa artystycznego, patentujących po niewielkich modyfikacjach genetycznych uprawiane od stuleci odmiany roślin. Szeroko znany jest w tej dziedzinie skandal z opatentowaniem w USA ryżu Basmati i jego nazwy - odmiany wyhodowanej i uprawianej od stuleci w Indiach i Pakistanie u podnóżu Himalajów, uważanej za najszlachetniejszą odmianę ryżu; Indie odmawiają uznania tego patentu, co jest przyczyną nacisków na ten kraj ze strony rządu USA i utrudnia tradycyjny eksport tego ryżu z Indii. W związku z takimi i podobnymi faktami porozumienie TRIPS jest szeroko krytykowane zarówno przez rządy krajów rozwijających się, jak i organizacje pozarządowe, kościelne i wielu intelektualistów w krajach rozwiniętych.

6.4. Traktat WIPO o prawie autorskim

Traktat WIPO⁶ – określany również mianem „konwencji autorskiej” – sporządzony został w Genewie 20 grudnia 1996 r. Konwencja autorska stanowi specjalne porozumienie w rozumieniu art. 20 konwencji berneńskiej, udzielając **dodatkowej ochrony programom komputerowym** oraz **bazom danych**. Dzieła tego rodzaju traktowane są w taki sam sposób, jak utwory literackie, o których mowa w konwencji berneńskiej, jeśli tylko spełniają przesłankę twórczości.

Określone w konwencji prawo dystrybucji po raz pierwszy obejmuje wszystkie rodzaje utworów, tworząc zarazem instytucję międzynarodowego wyczerpania prawa autorskiego. Dochodzi do niego w odniesieniu do zakupionego egzemplarza utworu, który został leganie wprowadzony do obrotu, umożliwiając właścicielowi konkretnej kopii dzieła jego dalszą sprzedaż bez konieczności uiszczania wynagrodzenia na rzecz autora. Z mocy konwencji prawo to odnosi się wyłącznie do materialnych kopii utworu, a więc nie może zostać zastosowane w przypadku dzieła, które zostało udostępnione w Internecie.

Ochronie konwencyjnej po raz pierwszy poddano również udostępnianie dzieła w sposób, umożliwiający do niego dostęp w czasie wybranym przez użytkownika. Tym samym minimum ochrony konwencyjnej objęto umożliwienie odczytania utworu „na życzenie” bez jego utrwalenia na lokalnym dysku komputera odbiorcy. Naruszeniem prawa autorskiego jest w tym przypadku już samo skonstruowanie technicznej możliwości dostępu do dzieła, bez warunku, że jakikolwiek użytkownik rzeczywiście skorzystał z utworzonego kanału dostępowego.

Traktat WIPO ogranicza również swobodę wprowadzania wyjątków w zakresie ochrony prawnoautorskiej oraz jej ograniczania do szczególnych przypadków. Celem tej regulacji jest przede wszystkim zapobieganie tworzeniu nadmiernie rozbudowanych obszarów

⁶ WIPO to skrót od World Intellectual Property Organization, czyli Światowej Organizacji Własności Intelektualnej. Inna nazwa tej konwencji to WCT – *WIPO Copyright Treaty*.

dozwolonego użytku z dzieła, które w nieuzasadniony sposób przynosiłyby uszczerbek prawnym interesom autora lub szkodziły normalnemu korzystaniu z dzieła.

Konwencja wprowadza także – również po raz pierwszy – ochronę środków technicznych, zabezpieczających utwory przed niedozwolonym użytkowaniem. Szczególną postacią takiego użytkowania jest zabronione przez zapisy traktatu usuwanie informacji na temat autorstwa utworu oraz warunków, na jakich udzielana jest licencja na korzystanie z niego.

6.5. Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach

Traktat sporządzony został w Genewie 20 grudnia 1996 r.⁷. Zasadą ochrony konwencyjnej jest w przypadku tego traktatu zasada traktowania krajowego w zakresie objętych nim praw, których podstawowym celem jest zapewnienie prawa do słusznego wynagrodzenia artystów wykonawców oraz producentów fonogramów i organizacji nadawczych. Elementem nowatorskim jest w tym przypadku wprowadzenie osobistych praw wykonawcy, obejmujących prawo do **identyfikacji wykonawcy** oraz sprzeciwiania się **zniekształceniom wykonania artystycznego**, które mogłyby naruszać dobre imię artysty, np. poprzez komputerowy montaż. Artyście wykonawcy przyznano jednocześnie wyłączne prawo decydowania o tym, czy wykonanie ma zostać utrwalone oraz wyrażenia zgody na publiczne udostępnienie wykonania, które dotąd nie zostało utrwalone.

W zakresie stosownego wynagrodzenia z tytułu wykonywania praw pokrewnych przyjęto uregulowania równoległe do znanych z konwencji rzymskiej, dopuszczając jednak wniesienie przez poszczególne kraje zastrzeżenia do tego postanowienia, i to nawet w całości. Zastrzeżenie takie można wnieść w drodze notyfikacji, adresowanej do Dyrektora Generalnego WIPO, oświadczając, że zapisy konwencji będą stosowane tylko w odniesieniu do niektórych form wykorzystywania, bądź nie będą stosowane w ogóle.

Wynagrodzenie przysługuje zarówno artyście wykonawcy, jak i producentowi fonogramu oraz organizacji nadawczej, której utrwalony wcześniej program został wykorzystany bez udzielenia odpowiedniej zgody, bądź w zakresie innym, niż przewiduje zawarta umowa.

Ograniczenie ochrony konwencyjnej dotyczy w przypadku tego traktatu fonogramów stanowiących część utworu audiowizualnego. Ochrona takich wykonań dotyczy zatem wyłącznie sytuacji, gdy jeszcze nie doszło do ich utrwalenia w formie wideogramu z podkładem dźwiękowym.

Czas trwania ochrony konwencyjnej przewidziano na 50 lat od daty utrwalenia wykonania w postaci fonogramu, bądź jego publikacji lub daty utrwalenia, gdy nie zostało ono opublikowane.

6.6. Prawo autorskie w Unii Europejskiej

Podstawowe zasady ochrony prawa autorskiego wyrażone zostały w treści Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Z **zasady niedyskryminacji** wyprowadzić można zakaz nierównego traktowania ze względu na obywatelstwo w zakresie ochrony prawnoautorskiej, co stało się podstawą kilku rozstrzygnięć Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Przyjęto wówczas, że ochrona własności intelektualnej jest objęta bezpośrednio regulacjami TWE, wobec czego dyskryminacją jest odmowa przyznania pełnej ochrony prawnej każdemu z obywateli WE we wszystkich krajach Wspólnoty. W sporach przed sądami krajowymi dopuszczono zarazem możliwość **bezpośredniego powołania się** w sprawach dotyczących ochrony prawnoautorskiej na zapis art. 12 Traktatu Europejskiego. Zasady te odnoszą się również do **spadkobierców twórców**, którzy żyli przed datą ustanowienia Wspólnoty Euro-

⁷ Inna nazwa tej konwencji to WPPT – *WIPO Performances and Phonograms Treaty*.

pejskiej. Na tej podstawie wydano orzeczenie, na mocy którego ochronie prawnoautorskiej podlegają dzieła Giacomo Pucciniego.

Z zasady **swobodnego przepływu towarów** i usług wynika natomiast zakaz ustanawiania ceł, opłat oraz innego rodzaju ograniczeń w obrocie towarami między krajami członkowskimi. W praktyce oznacza to zezwolenie na wykorzystywanie utworu, który został wprowadzony do obrotu na terenie dowolnego kraju UE, przy zastosowaniu kryteriów kraju, który zapewnia ochronę prawnoautorską na poziomie wyższym. Rozwiązanie takie pozwala uniknąć sytuacji wprowadzenia dzieła, mogącego stanowić przedmiot praw autorskich, na rynek europejski drogą, wiodącą przez ten z krajów, w którym ochrona praw autorskich oraz praw własności przemysłowej jest najsłabsza.

Swoboda przepływu usług daje możliwość **transmisji audiowizualnej** z jednego kraju do innego w oparciu o przepisy, dotyczące świadczenia usług, zawarte w TWE. W odniesieniu do wyświetlania filmów, z istoty prawa autorskiego wynika należność wynagrodzenia za każdą dokonaną projekcję. Efektywne zarządzanie tym prawem oznacza możliwość decydowania przez dystrybutora o emisji filmu w danym kraju, zarówno w wersji kinowej, jak i przez wyemitowanie telewizyjne, bądź równoczesne ukazanie się filmu w kinach i w wersji DVD. Decyzje dystrybutora w takich sprawach nie naruszają zakazu ograniczania konkurencji, o ile nie noszą znamion ukrytego porozumienia, którego istotnym celem jest niedozwolona regulacja rynku.

Problematyka związana z zakazem nadużywania pozycji dominującej koncentruje się na kwestii **odmowy zawierania umów** przez organizacje zbiorowego zarządzania prawem autorskim. Statuty niektórych z tych organizacji zawierają bowiem zapisy, które ewidentnie dyskryminują obywateli innych państw, bądź znacząco utrudniają autorowi zmianę instytucji reprezentującej jego interesy. Dochodzi do tego poprzez nakładanie na autorów nieuzasadnionych zobowiązań, które nie wynikają z konieczności, niezbędnej dla efektywnego sprawowania zbiorowego zarządu prawami autorskimi.

Zgodnie z prawem wspólnotowym dopuszczalne jest natomiast **pobieranie podwójnego wynagrodzenia autorskiego** z tytułu publicznego odtwarzania utworu z legalnie zakupionego egzemplarza utworu. Nadużyciem pozycji dominującej może być jednak nadmierna wysokość opłat, pobieranych przez organizację w związku z wykorzystaniem jej repertuaru, także gdy opłaty te są znacząco wyższe, niż w pozostałych krajach wspólnoty. W takiej sytuacji niedopuszczalne jest domaganie się uiszczenia „opłaty wyrównawczej” w przypadku, gdy koszt licencji w kraju, z którego importowane zostały egzemplarze utworu, jest znacząco niższy. Nie istnieją jednakże regulacje, które pozwoliłyby na formalne ustalenie praktycznych zasad ustanawiania godziwego wynagrodzenia na rzecz organizacji zbiorowego zarządzania.

Niezależnie od postanowień Traktatu, Komisja Europejska wydała w roku 2008 orzeczenie, w którym **zakazane zostało narzucanie autorom** konkretnego wyboru organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi oraz **terytorialne ograniczanie działalności** takich organizacji, uniemożliwiające udzielenie licencji poza lokalnym terytorium działalności. Dzięki temu przeciwstawiono się zjawisku **kartelowego podziału dostępnego repertuaru** między organizacje dominujące na rynku.

Szeroko rozumianemu prawu autorskiemu poświęcono osiem dyrektyw, które swym zakresem obejmują:

- ☞ ochronę programów komputerowych – nr 91/250 z dnia 14 maja 1991 r.
- ☞ prawo najmu i użyczenia oraz niektóre prawa pokrewne prawu autorskiemu w zakresie własności intelektualnej – nr 2006/115/WE z dnia 12 grudnia 2006 r.
- ☞ koordynację przepisów z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych w zakresie przekazu satelitarnej i retransmisji kablowej – nr 93/83 z dnia 27 września 1993 r.

- ☞ czasową ochronę prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych nr 2006/116/WE z dnia 12 grudnia 2006 r.
- ☞ ochronę baz danych – nr 96/9 z dnia 11 marca 1996 r.
- ☞ ujednoczenie niektórych aspektów prawa autorskiego oraz praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym – nr 2001/29 z dnia 22 maja 2001 r.
- ☞ kontynentalny system ochrony prawa autorskiego *droit de suite* – nr 2001/84 z dnia 27 września 2001 r.
- ☞ zasady egzekwowania praw własności intelektualnej – nr 2004/48 z dnia 29 kwietnia 2004 r.

Większość tych regulacji została wmontowana w polski system prawny w procesie dostosowania obowiązującego ustawodawstwa do prawa wspólnotowego.

Niezależnie od tego w toku są prace nad przygotowaniem ujednoczonych środków karnych, mogących stanowić europejski system egzekwowania praw własności intelektualnej. Istnieją również koncepcje **przedłużenia obowiązującego okresu ochrony prawnoautorskiej** z 50 do 90 lat oraz objęcia ochroną utworów słowno-muzycznych.